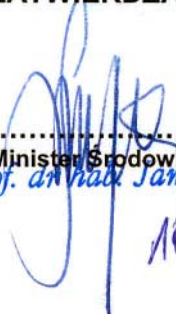

MINISTERSTWO ŚRODOWISKA
DEPARTAMENT LEŚNICTWA, OCHRONY PRZYRODY I KRAJOBRAZU

STRATEGIA OCHRONY
OBSZARÓW WODNO-BŁOTNYCH W POLSCE
WRAZ Z PLANEM DZIAŁAŃ
(NA LATA 2006 – 2013)

ZATWIERDZAM:

.....
Minister Środowiska
Prof. dr hab. Jan Szyszko
10.10.2006r.

WARSZAWA, 2006

SPIS TREŚCI

1. Wprowadzenie
2. Formalne i prawne podstawy strategii ochrony obszarów wodno-błotnych oraz jej relacje z innymi dokumentami strategicznymi, w tym ze zobowiązaniami międzynarodowymi
  - 2.1. Zobowiązania krajowe
  - 2.2. Zobowiązania międzynarodowe
3. Podmioty uczestniczące w realizacji strategii oraz ich wzajemne odniesienia
4. Obszary wodno-błotne – ich stan aktualny i rola w środowisku
  - 4.1. Siedliska słodkowodne
    - 4.1.1. Rzeki i sztuczne zbiorniki wodne
    - 4.1.2. Jeziora i stawy
  - 4.2. Ekosystemy słonowodne Pobrzeża Bałtyku
  - 4.3. Lądowe obszary wodno-błotne
    - 4.3.1. Torfowiska
    - 4.3.2. Inne typy mokradeł lądowych
5. Zagrożenia obszarów wodno-błotnych
6. Cele strategii
  - 6.1. Cele nadrzędne Strategii (oczekiwane efekty jej wdrażania)
  - 6.2. Cele strategiczne (stworzenie warunków skutecznej realizacji Strategii, tj. osiągnięcia celów nadrzędnych)
7. Wskazania realizacyjne
  - 7.1. Kompetencje i odpowiedzialność za osiągnięcie poszczególnych celów operacyjnych
  - 7.2. Najpilniejsze problemy do opracowania w trybie studialnym (ekspertyzy)
  - 7.3. Najpilniejsze zadania w zakresie tworzenia mechanizmów finansowych
  - 7.4. Finansowanie zadań wynikających z wdrażania Strategii

1. WPROWADZENIE

Obszary wodno-błotne, zgodnie z Konwencją z Ramsar (Konwencją o obszarach wodno-błotnych mających znaczenie międzynarodowe, zwłaszcza jako środowisko życiowe ptactwa wodnego) to wszelkiego rodzaju siedliska ekosystemów hydrogenicznnych, czyli uzależnionych od wody. Są to zarówno siedliska lądowe, takie jak obszary bagienne, torfowiskowe, również śródlądowe wody powierzchniowe, jak i ekosystemy płytkich morskich wód przybrzeżnych.

Obszary wodno-błotne stanowią, na równi z obszarami leśnymi, podstawowe układy przyrodnicze, które podtrzymują życie na Ziemi. Ich najważniejsze funkcje przyrodnicze to:

- hamowanie odpływu wód podziemnych do rzek;
- retencjonowanie wód podziemnych i powierzchniowych;
- oczyszczanie wód;
- akumulacja organicznego węgla i azotu;
- podtrzymywanie i wzbogacanie różnorodności form życia na lądzie, w wodach słodkich i w morskiej strefie brzegowej.

Śródlądowe obszary wodne i błotne to jedno z najważniejszych źródeł wód słodkich dla przyrody żywej, w tym także dla człowieka, które potrzebują jednoznacznej i długofalowej polityki państwa w zakresie zarządzania nimi.

Obszary wodne i błotne są ekosystemami zagrożonymi, w związku z czym zagrożone są również związane z nimi rzadkie gatunki roślin i zwierząt. Ponad połowa tych obszarów w skali światowej zanikła lub została trwale zdegradowana w ciągu ostatniego stulecia. Główną przyczyną tego stanu rzeczy jest eksploatacyjne podejście społeczeństw do gospodarowania zasobami przyrodniczymi. Z tym wiąże się problem niezadowalającego stopnia przestrzegania obowiązujących przepisów prawnych dotyczących ochrony środowiska, a także wciąż niskiego stanu świadomości na temat ich ekologicznej roli, w tym:

- utrzymującego się wciąż w opinii społecznej postrzegania mokradeł jako nieużytków, które powinny zostać "uproduktywne";
- powszechnego braku zrozumienia dalekosiężnych skutków oddziaływań gospodarczych, na przykład w skali zlewni, które dla funkcjonowania mokradeł mają o wiele większe znaczenie, niż dla innych ekosystemów.

Zachowanie naturalnego charakteru i funkcji obszarów wodnych i błotnych to problem wielowymiarowy, dotyczący całego świata. W sytuacji, gdy planecie zagraża niedobór wód słodkich, ochrona ekosystemów wodno-błotnych to jedno z ważniejszych zadań dla całej ludzkości.

Przyjmuje się, że Polska, która cierpi na pogłębiający się deficyt wody, powinna w coraz większym stopniu uczestniczyć w rozwiązywaniu lokalnych i globalnych problemów ekologicznych związanych degradacją tych siedlisk. Jednym z narzędzi przeciwdziałania tym niekorzystnym zmianom jest długofalowa Strategia ochrony obszarów wodno-błotnych w Polsce.

Konwencja o obszarach wodno-błotnych mających znaczenie międzynarodowe zwłaszcza jako środowisko życiowe ptactwa wodnego, zwana Konwencją Ramsarską lub Konwencją Ramsar, weszła w życie w dniu 21 grudnia 1975 r. Tworzy ona ramy międzynarodowej współpracy w zakresie ochrony obszarów wodno-błotnych, ustalając typy obszarów szczególnie godnych

ochrony oraz sposoby i zasady ich ochrony. Polska przystąpiła do Konwencji w dniu 22 marca 1978 r (Dz. U. Nr 7 poz. 24).

Zalecenia Konwencji Ramsar oraz Planu Strategicznego Konwencji Ramsar na lata 1997-2002 wzywają Państwa Strony Konwencji do opracowania i wdrożenia skutecznych instrumentów ochrony obszarów wodno-błotnych w postaci krajowej strategii ochrony tych obszarów lub, alternatywnie, do włączenia wydzielonych planów i zadań z tego zakresu do innych dokumentów dotyczących polityki ekologicznej.

Tak więc niniejsza Strategia ochrony obszarów wodno-błotnych jest wyrazem odpowiedzialności za realizację zobowiązań międzynarodowych, a jednocześnie odpowiedzią na potrzeby wdrażania polityki ekologicznej państwa. Zgodnie z wykładnią Konwencji Ramsar i późniejszych rezolucji Konferencji Państw Stron, a także z zaleceniami Konwencji o różnorodności biologicznej oraz koncepcją trwałego i zrównoważonego rozwoju, skuteczna ochrona ekosystemów hydrogenicznnych będzie możliwa, o ile zapewni się poparcie społeczne oraz akceptację i udział szerokiego kręgu zainteresowanych w realizacji niniejszej Strategii. Przewiduje się, że horyzont czasowy wdrażania niniejszej „Strategii” nie powinien przekroczyć 10 lat (2006 - 2013 r.), w zależności od możliwości finansowych Państwa.

Warto podkreślić, że w Polsce realizowanych jest szereg zadań, które w pośredni lub bezpośredni sposób nakierowane są na ochronę obszarów wodno-błotnych. Szczególne nasilenie tych działań ma związek z wdrażaniem prawodawstwa Unii Europejskiej, w tym zwłaszcza Ramowej Dyrektywy Wodnej, Dyrektywy Azotanowej, Dyrektywy Ptasiej, Dyrektywy Siedliskowej i innych.

2. FORMALNE I PRAWNE PODSTAWY STRATEGII OCHRONY OBSZARÓW WODNO-BŁOTNYCH ORAZ JEJ RELACJE Z INNYMI DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI, W TYM ZE ZOBOWIĄZANIAMI MIĘDZYNARODOWYMI

2.1. Zobowiązania krajowe

Rezolucja 4, uchwalona podczas VII Konferencji Państw Stron Konwencji Ramsar, wzywa do umocnienia krajowych mechanizmów oraz politycznych instrumentów w zakresie wdrażania skutecznej ochrony obszarów wodno-błotnych. Ich skuteczna ochrona i racjonalne użytkowanie powinno wynikać z inwentaryzacji i waloryzacji tych obszarów (Zalecenie 4.6).

Ministerstwo Środowiska przygotowało już w 1998 r. dokument strategiczny: “Ochrona środowisk wodnych i błotnych w Polsce. Stan i perspektywy” jako podstawę ochrony tych obszarów (Dobrowolski i Lewandowski 1998). Dokument ten przedstawia przegląd środowisk wodnych i błotnych w Polsce z uwzględnieniem rzek, sztucznych zbiorników wodnych (zbiorników zaporowych), jezior, stawów, wybrzeża morskiego z terenami zalewanymi, torfowisk i bagien, analizę ich aktualnego stanu ochrony (rezerwaty, parki narodowe, parki krajobrazowe) oraz podaje zalecenia dotyczące strategii ochrony tych środowisk w przyszłości. Szczególną uwagę zwrócono na potrzebę zmian uregulowań prawnych dotyczących jakości i ilości wód w aspekcie zlewniowym, gdyż należą one do najważniejszych czynników warunkujących trwałość siedlisk wodno-błotnych. Biorąc pod uwagę bilans wodny Polski oraz znaczenie środowisk wodnych i błotnych w ochronie różnorodności biologicznej w opisywanym dokumencie wyrażono potrzeby w formie zaleceń ogólnych, a przede wszystkim takich jak:

- 1) Prowadzenia racjonalnego gospodarowania siedliskami wodno-błotnymi, chroniącego je przed zanieczyszczeniami i degradacją.

- 2) Inwentaryzacji tych siedlisk oraz monitoringu ich stanu. Za niewystarczający uznano stopień rozpoznania zasobów siedlisk wodno-błotnych, jak również ich monitoring, który prowadzony jest regularnie tylko na rzekach. Monitoring jezior i Bałtyku budził również zastrzeżenia, brak jest monitoringu innych typów środowisk wodnych i błotnych.
- 3) Doprowadzenia do stanu prawnego, zgodnie z którym ochrona jakości wód miałyby priorytet niezależnie od rodzaju i kategorii obszaru chronionego, bowiem przeciwdziałanie zanieczyszczeniom i eutrofizacji wód ma znaczenie podstawowe i wykracza poza tereny prawnie chronione.
- 4) Obejmowania ochroną terenów o dużej różnorodności krajobrazowej, szczególnie ostoi ptaków (o znaczeniu krajowym i europejskim). Zalecono powiększenie istniejących obszarów Ramsar.

Spółeczną "Strategię ochrony mokradeł i Plan działań" opracowało Porozumienie na Rzecz Ochrony Mokradeł (PROM), uwzględniając głównie potrzeby ochrony torfowisk w Polsce północnej (2000).

Kwestia ochrony obszarów wodno-błotnych na poziomie rządowym została uwzględniona w dokumencie: "II Polityka Ekologiczna Państwa", przyjętym przez Radę Ministrów w 2001 r. oraz w "Strategii Ochrony i Umiarkowanego Użytkowania Różnorodności Biologicznej" przyjętej przez Ministerstwo Środowiska w 2001 r., w której kilka priorytetów działań dotyczy ochrony środowisk wodno-błotnych. Oba te dokumenty biorą pod uwagę zalecenia Konwencji Ramsar i Kongresu Światowej Unii Ochrony Przyrody (IUCN) w Ammanie w 2000 r.

Jednym z głównych celów II Polityki Ekologicznej Państwa jest zintegrowanie polityki ochrony różnorodności biologicznej z politykami resortowymi i promowanie wspólnej odpowiedzialności za stan środowiska w kraju. Dokument ten wskazuje m.in. na potrzebę bezpieczeństwa ekologicznego społeczeństwa poprzez zagwarantowanie odpowiednich zasobów wody i zachowanie krajowych zasobów biologicznych. W tym celu zaleca się m.in. wdrożenie ochrony najbardziej zagrożonych ekosystemów oraz gatunków i ich siedlisk przez tworzenie i powiększanie narodowej sieci obszarów chronionych (parki narodowe, rezerваты przyrody) oraz sieci obszarów Natura 2000. Zaleca on też, w formie specjalnego zadania, wdrożenie strategii ochrony obszarów wodnych i błotnych, biorąc po uwagę fakt, że siedliska wodne i błotne są szczególnie ważne dla zachowania różnorodności biologicznej i krajobrazowej oraz bilansu wodnego kraju, a ich ochrona wymaga wielosektorowego podejścia w zagospodarowaniu przestrzennym w skali regionu i kraju.

Program Wykonawczy do II Polityki Ekologicznej na lata 2002-2010 przewiduje w tym zakresie szereg działań prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony dolin rzecznych, ekosystemów hydrogenicznych, rzadkich i zagrożonych gatunków oraz tradycyjnego krajobrazu rolniczego, w tym także renaturyzację zniszczonych, cennych ekosystemów i siedlisk przyrodniczych, szczególnie wodno-błotnych oraz opracowanie i wdrożenie specjalnej strategii ochrony obszarów wodnych i błotnych.

Program Wykonawczy przewiduje również działania na rzecz poprawy jakości i ilości zasobów wodnych - głównie poprzez poprawę systemu gospodarowania, wdrożenie systemu opłat, systemu zintegrowanych pozwoleń, systemu kontroli i monitoringu oraz inwestowanie w przedsięwzięcia w zakresie czystości wód.

W preambule do Strategii Ochrony i Zrównoważonego Użytkowania Różnorodności Biologicznej stwierdza się, że szczególny nacisk w polityce dotyczącej działań ochronnych położyć należy na te składniki różnorodności, które są rzadkie i zagrożone wyginięciem lub trwałym przekształceniem. Do tej właśnie kategorii zalicza się obszary wodno-błotne.

Najważniejsze krajowe akty prawne, które stanowią formalne wsparcie dla Strategii ochrony obszarów wodno-błotnych to obowiązująca ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. Nr 92, poz. 880, z późn. zm.), ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach (Dz. U. z 2000 r. Nr 56, poz. 679, z późn. zm.) jak również znowelizowana ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo Wodne (Dz. U. Nr 115, poz. 1229, z późn. zm.). Akty te zobowiązują do ochrony obszarów wodnych i błotnych, które jako ekosystemy zagrożone wyginięciem są szczególnie wrażliwe na różne zakłócenia związane z działalnością człowieka. Stanowią one także, że ochrona tych ekosystemów musi być wpisana w plany przestrzennego zagospodarowania różnych szczebli i uwzględniać potrzeby lokalnych społeczności, rolnictwa, leśnictwa, rybactwa i przemysłu, w tym również potrzeby powiększania zasobów wodnych i utrzymania ich właściwego charakteru ekologicznego w skali tak poszczególnych obszarów, jak i całych dorzeczy lub zlewni. Szczególnie istotną formą ochrony prawnej obszarów wodno-błotnych są użytki ekologiczne, którymi zgodnie z ustawą o ochronie przyrody mogą być „...naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne oczka wodne, bagna i torfowiska...”.

Duże znaczenie dla ochrony siedlisk wodno-błotnych mają rozporządzenia: Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 25 sierpnia 1992 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu uznawania lasów za ochronne oraz szczegółowych zasad prowadzenia w nich gospodarki leśnej (Dz. U. Nr 67, poz. 337), Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 12 listopada 2001 r. w sprawie połowu ryb oraz warunków chowu, hodowli i połowu innych organizmów żyjących w wodzie (Dz. U. Nr 138, poz. 1559, z późn. zm.) oraz Ministra Środowiska z dnia 9 lipca 2004 r. w sprawie gatunków dziko występujących roślin objętych ochroną (Dz. U. Nr 168, poz. 1764), a także z dnia 28 września 2004 r. w sprawie gatunków dziko występujących zwierząt objętych ochroną (Dz. U. Nr 220, poz. 2237), obejmujące ochroną wiele gatunków ściśle związanych z obszarami podmokłymi, a także rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 marca 2005 r. w sprawie określenia okresów polowań na zwierzęta łowne (Dz. U. Nr 48, poz. 459).

W rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 14 sierpnia 2001 r. w sprawie określenia rodzajów siedlisk przyrodniczych podlegających ochronie (Dz. U. Nr 92, poz. 1029) wymienia się liczne siedliska wodno-błotne, takie jak: łąki podmorskie, płytkie ujścia rzek, laguny, solniska, starorzecza, zalewane muliste brzegi rzek, torfowiska wysokie, przejściowe i trzęsawiska oraz łągi i olsy. Intencją stanowiącego prawo było wskazanie, że wymienione siedliska mają priorytet w szczególnej ochronie i powinny być obejmowane różnymi jej formami ochrony, zgodnie z zapisami ustawy o ochronie przyrody.

Zapisy dotyczące ochrony torfowisk i oczek śródpolnych zawiera również ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz. U. z 2004 r. Nr 121, poz. 1266, z późn. zm.).

Bardzo ważna dla ochrony terenów wodnych i błotnych jest ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80, poz. 717, z późn. zm.) wraz z aktami wykonawczymi (zasady sporządzania opracowań ekofizjograficznych do projektów planów zagospodarowania przestrzennego). Sporządzanie opracowań ekofizjograficznych zdefiniowanych w ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. Nr 62, poz. 627, z późn. zm.), ma istotne znaczenie dla lokalnej ochrony siedlisk hydrogenicznnych. Art. 72 powyższej ustawy stanowi, że w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego zapewnia się warunki utrzymania równowagi przyrodniczej i racjonalną gospodarkę zasobami środowiska, m. in. przez zapewnianie kompleksowego rozwiązania problemów zabudowy miast i wsi, ze szczególnym uwzględnieniem gospodarki wodnej, odprowadzania ścieków, gospodarki odpadami, systemów transportowych i komunikacji publicznej oraz urządzania i kształtowania terenów zieleni oraz przez uwzględnianie

konieczności ochrony wód, gleby i ziemi przed zanieczyszczeniem w związku z prowadzeniem gospodarki rolnej.

Niezwykle wysoki priorytet mają ekosystemy bagiennych i podmokłych łąk oraz pastwisk w Krajowym Programie Rolnośrodowiskowym (KPR), który jest częścią Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich przygotowanego w 2004 r. w Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

W ostatnich latach przyjęto także inne dokumenty strategiczne, których realizacja tworzyć powinna korzystne otoczenie dla działań podejmowanych w ramach niniejszej Strategii. Ważniejsze dokumenty w tym zakresie to:

- Polska 2025 - Długookresowa strategia trwałego i zrównoważonego rozwoju (przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 26 lipca 2000 r.); mówi ona o potrzebie opracowania i wdrożenia specjalnej strategii "ochrony obszarów wodno-błotnych, ochrony rzek oraz innych ciągów obszarowych – w tym korytarzy ekologicznych", podkreślając wielkie znaczenie obszarów wodno-błotnych dla zachowania różnorodności biologicznej i krajobrazowej oraz dla zachowania bilansu wodnego kraju, a jednocześnie wskazując na liczne powiązania Strategii ochrony obszarów wodno-błotnych oraz Strategii Ochrony i Zrównoważonego Użytkowania Różnorodności Biologicznej;
- Narodowa Strategia Ochrony Środowiska na lata 2000-2006 (projekt przyjęty przez Komitet Polityki Regionalnej i Zrównoważonego Rozwoju Rady Ministrów w dniu 27 lipca 2000 r.);
- Narodowa Strategia Edukacji Ekologicznej - przez edukację do zrównoważonego rozwoju (przyjęta przez Ministra Środowiska i Ministra Edukacji w dniu 21 września 2000 r.);
- Koncepcja Polityki Zagospodarowania Przestrzennego Kraju (przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 5 października 1999 r.);
- Polityka Leśna Państwa (przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 22 kwietnia 1997 r.);
- Spójna polityka strukturalna rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa (przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 13 lipca 1999 r.);
- Polska Agenda 21 (2001), która zaleca zintegrowane podejście do zagospodarowania zasobów wodnych na poziomie dorzeczy/zlewni poprzez wprowadzenie specjalnych warunków użytkowania wód dorzeczy/zlewni;
- Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych (KPOŚK), przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 16 grudnia 2003 r oraz aktualizacja KPOŚK przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 7 czerwca 2005 r.

Na poziomie celów, zapisy niniejszej Strategii zgodne są także z zapisami Strategii Gospodarki Wodnej (przyjętej przez Radę Ministrów w dniu 13 września 2005 r.), w tym zwłaszcza II celu kierunkowego: Osiągnięcie dobrego stanu wód, a w szczególności ekosystemów wodnych i od wód zależnych. Co ważne, problematyka ochrony obszarów wodno-błotnych ujęta jest także w przygotowywanym przez Ministra Rozwoju Regionalnego programie operacyjnym „Infrastruktura i Środowisko” w ramach Narodowej Strategii Spójności 2007-2013.

Uwzględniając powyższe dokumenty, należy stwierdzić, że potrzeba ochrony siedlisk wodnych i błotnych powinna być wyartykułowana w sposób harmonijny z innymi dokumentami strategicznymi Rządu w zakresie zalesiania gruntów rolnych, restrukturyzacji rolnictwa, rozwoju energetyki wodnej, ochrony przeciwpowodziowej, rozwoju sieci transportowej i innych.

2.2. Zobowiązania międzynarodowe

Podstawowym aktem międzynarodowym tworzącym zobowiązania Polski w zakresie ochrony obszarów wodno-błotnych jest Konwencja o obszarach wodno-błotnych mających znaczenie międzynarodowe zwłaszcza jako środowisko życia ptactwa wodnego, zwana Konwencją Ramsarską.

Szczególne znaczenie dla ochrony i zrównoważonego użytkowania obszarów wodnych i błotnych mają zalecenia wykonawcze wynikające z Konwencji, w tym szczególnie dotyczące:

- krajowej inwentaryzacji obszarów wodnych i błotnych oraz rzetelnego rozpoznania ich zasobów;
- doskonalenia Spisu Obszarów Ramsar, tak by objął on reprezentację wszystkich typów ekosystemów;
- rozwoju i upowszechniania wiedzy o ekologii obszarów wodnych i błotnych oraz praktycznego stosowania tej wiedzy;
- gospodarowania zasobami wodnymi z uwzględnieniem potrzeb obszarów wodnych i błotnych;
- planowania ochrony obszarów cennych przyrodniczo, w tym planowania uspołecznionego;
- monitoringu stanu i skuteczności ochrony;
- zintegrowanego zarządzania obszarami wodnymi i błotnymi i ich bezpośrednim otoczeniem, w tym szczególnie strefą wybrzeża morskiego.

Krajowa polityka ochrony zasobów przyrodniczych, w tym ochrony obszarów wodnych i błotnych, regulowana jest również przez zobowiązania wynikające z przystąpienia do międzynarodowych konwencji i porozumień oraz transponowanych dyrektyw Unii Europejskiej. Istotne zobowiązania w tym zakresie wynikają z przystąpienia do Konwencji o różnorodności biologicznej, podpisanej przez Polskę w czerwcu 1992 r. w Rio de Janeiro (Dz. U. z 2002 r. Nr 184, poz. 1532), w trakcie międzynarodowej konferencji Środowisko i Rozwój. Polska ratyfikowała tę Konwencję w 1996 r. i stała się jej pełnoprawną stroną.

Niniejsza Strategia ochrony obszarów wodno-błotnych wynika również ze zobowiązań Polski podjętych w ramach Konwencji o różnorodności biologicznej i oparta jest o te założenia, które stanowią fundament Konwencji. Założenia te znalazły się również u podstaw wspomnianej już Strategii Ochrony i Zrównoważonego Użytkowania Różnorodności Biologicznej i odnoszą się one do sytuacji krajowych zasobów przyrodniczych, które: "...stopniowo zmniejszają się (obserwuje się zarówno niszczenie ekosystemów, jak i ginięcie gatunków w warunkach naturalnych oraz odmian i ras gatunków udomowionych)..." a "...dotychczasowe formy i metody ochrony przyrody nie są w pełni efektywne..."; ponadto "...brakuje systemu identyfikacji i sprawiedliwego podziału korzyści z tytułu posiadania i użytkowania zasobów biologicznych...".

Szczególne znaczenie dla ochrony i zrównoważonego użytkowania obszarów wodno-błotnych mają zalecenia wykonawcze wynikające z Konwencji, w tym szczególnie dotyczące:

- stosowania tzw. "podejścia ekosystemowego" (Ecosystem Approach) w gospodarowaniu zasobami przyrody i ich użytkowaniu;
- tworzenia sieci obszarów chronionych;
- udziału społecznego w planowaniu zagospodarowania i zarządzania obszarów cennych przyrodniczo;

- uwzględnienia zagadnień przyrodniczych w ocenach i strategicznych ocenach oddziaływania na środowisko;

Ważnym przesłaniem, jakie wynika z Konwencji o różnorodności biologicznej, jest objęcie ochroną przyrody przestrzeni całego kraju, łącznie z terenami zagospodarowanymi, w tym także obszarów zdegradowanych. Zgodnie z Konwencją należy określić priorytety ochrony ze szczególnym naciskiem na te składniki różnorodności, które są "...rzadkie i w różny sposób zagrożone wyginięciem lub trwałym przekształceniem...". Przy wyróżnianiu tych priorytetowych elementów należy brać pod uwagę przesłanki:

- biologiczne (np. miejsce gatunku w strukturze ekosystemu - tzw. gatunki "kluczowe");
- użyteczne (gatunki mające ważne znaczenie użytkowe);
- etyczno-kulturowe (gatunki powszechnie znane i cieszące się społecznym zainteresowaniem - tzw. gatunki "flagowe").

Identyfikacja obiektów, które wymagają podjęcia działań ochronnych w pierwszej kolejności powinna być dokonywana w różnej skali: lokalnej, regionalnej, krajowej i międzynarodowej. Zakłada się, że ochrona całej różnorodności biologicznej jest warunkiem koniecznym dalszego rozwoju gospodarczego kraju, a działania w tym zakresie muszą być zintegrowane z polityką społeczno-gospodarczą. W świetle przyjętych zobowiązań, wśród formalnych podstaw niniejszej Strategii znajdują się postanowienia Artykułu 6 Konwencji o różnorodności biologicznej, w myśl których: "Każda ze Stron, zgodnie ze swoimi warunkami i możliwościami:

- a) opracuje krajową strategię oraz plany i programy dotyczące ochrony różnorodności biologicznej i zrównoważonego użytkowania jej elementów lub dostosuje do tego celu istniejącą strategię oraz plany i programy, tak aby odzwierciedlały m.in. wymagania niniejszej Konwencji w stosunku do danej Strony;
- b) włączy, w miarę możliwości i w razie potrzeby, ochronę różnorodności biologicznej i zrównoważone użytkowanie jej elementów do resortowych i międzyresortowych planów, programów i strategii."

Międzynarodowym zobowiązaniem Polski, przyjętym w ramach współpracy europejskiej w związku z Konwencją o Ochronie Różnorodności Biologicznej, jest tzw. "cel 2010" - powstrzymanie, do 2010 r., procesu zmniejszania się różnorodności biologicznej. Osiągnięcia tego celu wymaga skutecznej ochrony ekosystemów wodnych i błotnych.

Ekosystemy te, jako siedliska przyrodnicze wymienione w załączniku I oraz siedliska gatunków wymienionych w załączniku II Dyrektywy UE w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej flory i fauny (Dyrektywa Rady 92/43/EWG, zwana „Dyrektywą Siedliskową”) oraz w załącznikach Dyrektywy UE w sprawie ochrony dzikich ptaków (Dyrektywa Rady 79/409/EWG, zwana „Dyrektywą Ptasią”) odgrywają kluczową rolę w tworzonej w Polsce Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000. Polska, jak inne państwa UE zobowiązała się do utworzenia tej sieci, zachowania tych siedlisk we właściwym stanie ochrony, a także zapewnienia sprawnego zarządzania i monitorowania skutków działań ochronnych zgodnie z ustaleniami wyżej wymienionych Dyrektyw.

Niniejsza Strategia ochrony obszarów wodno-błotnych opiera się, oprócz zaleceń Konwencji o Różnorodności Biologicznej i Konwencji Ramsar, również o przesłanki i zalecenia wynikające z innych konwencji, programów i porozumień międzynarodowych, których Polska jest stroną, w tym takich jak:

- Konwencja z dnia 16 listopada 1972 r. w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego (Konwencja Paryska), ratyfikowana w 1976 r. (Dz. U. Nr 32, poz.190);
- Konwencja z dnia 9 kwietnia 1992 r. o ochronie środowiska morskiego obszaru Morza Bałtyckiego (Konwencja Helsińska) - ratyfikowana w 1980 r. oraz w 1999 r. (Dz. U. z 2000 r. Nr 28, poz. 346 i 347). Jest to najważniejszy międzynarodowy dokument, który tworzy szansę ochrony Bałtyku. W jego ramach wszystkie państwa nadbałtyckie zobowiązały się podjąć szereg prac zmierzających do przywrócenia naturalnych warunków życia w morzu. Proces ten jest długotrwały oraz kosztowny i obejmuje: prawodawstwo, zarządzanie, badania naukowe i kontrolne, wymianę informacji, planowanie przestrzenne i współpracę międzynarodową;
- Zalecenia HELCOM dotyczące wód przybrzeżnych:
  - System of Coastal and Marine Baltic Sea Protected Areas (BSPA) – 1994 r.,
  - Preservation of natural coastal dynamics – 1995 r.,
  - Sustainable and Environmentally friendly tourism in the coastal zones of the Baltic Sea Area – 2000 r.,
  - Protection of heavily endangered and immediately threatened marine and coastal biotopes in the Baltic Sea Area – 2000 r.,
  - EU-Recommendation „Implementation of Integrated Coastal Zone Management in Europe – 2002 r.;
- Zalecenia HELCOM dotyczące ochrony rzek zlewiska Bałtyku, które stanowią siedliska łososia (zawiera między innymi zobowiązanie do nie budowania urządzeń wodnych przegradzających szlaki wędrówek łososia oraz do udrożnienia istniejących przeszkód);
- Konwencja z dnia 3 marca 1973 r. o międzynarodowym handlu dzikimi zwierzętami i roślinami gatunków zagrożonych wyginięciem (Konwencja Waszyngtońska), ratyfikowana w 1989 r. (Dz. U. z 1991 r. Nr 27, poz.112);
- Konwencja z dnia 19 września 1979 r. o ochronie gatunków dzikiej flory i fauny europejskiej oraz ich siedlisk (Konwencja Berneńska), ratyfikowana w 1995 r. (Dz. U. z 1996 r. Nr 58, poz. 263). Konwencji tej towarzyszą przyjęte później zalecenia i rekomendacje dotyczące jej wdrażania, między innymi:
  - Rekomendacja 44/1995 w sprawie ochrony wybranych zagrożonych gatunków w Europie. Zwraca ona uwagę na potrzebę zachowania siedlisk pionierskich gatunków namuliskowych (zachowanie naturalnej dynamiki rzek i ich brzegów) oraz oligotroficznych gatunków wodnych;
- Konwencja z dnia 23 czerwca 1979 r. o ochronie wędrownych gatunków dzikich zwierząt (Konwencja Bońska), ratyfikowana w 1996 r. (Dz. U. z 2003 r. Nr 2, poz.17);
- Porozumienie z dnia 17 marca 1992 r. o ochronie małych walenii Bałtyku i Morza Północnego, ratyfikowane w 1996 r. (Dz. U. z 1999 r. Nr 96, poz.1108);
- Europejska Konwencja Krajobrazowa z dnia 20 października 2000 r., ratyfikowana w 2004 r. (Dz. U. z 2006 r. Nr 14, poz. 98);

- inicjatywy i programy międzynarodowe, takie jak Światowa Strategia Ochrony i Strategia Zrównoważonego Życia (Caring for the Earth) – IUCN/UNEP/WWF;
- Agenda 21 – UNCED (Dokumenty Końcowe Konferencji NZ „Środowisko i Rozwój” Rio de Janeiro, 1992, Instytut Ochrony Środowiska 1998);
- Dokument końcowy ze spotkania Szczyt Ziemi w Johannesburgu 2002.

Bardzo silne umocowania Strategii ochrony obszarów wodno-błotnych znajdują się w dyrektywach i programach Unii Europejskiej, które obecnie stanowią o kształcie naszego prawa. Najważniejsze z nich to:

- Dyrektywa w sprawie ochrony siedlisk oraz dzikiej flory i fauny (Dyrektywa Rady 92/43/EWG, zwana „Dyrektywą Siedliskową”). Oprócz zapisów dotyczących tworzenia sieci Natura 2000, Dyrektywa ta zawiera ustalenia dotyczące gospodarowania zasobami przyrody, w tym też ochrony gatunkowej i korytarzy ekologicznych;
- Dyrektywa w sprawie ochrony dzikich ptaków (Dyrektywa Rady 79/409/EWG, zwana „Dyrektywą Ptasią”);
- Dyrektywy 85/337/EWG i 97/11/WE w sprawie ocen oddziaływania inwestycji i przedsięwzięć na środowisko (Dyrektywa EIA);
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2001/42/WE w sprawie oceny oddziaływania niektórych planów i programów na środowisko (Dyrektywa SEA);
- Dyrektywa 2000/60/WE z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej (Dz. Urz. WE L 327, z 22. 12. 2000 r.);
- Dyrektywa 91/271/EWG z dnia 21 maja 1991 r. dotycząca oczyszczania ścieków komunalnych (Dz. Urz. WE L 135, z 30.05.1991 r.);
- Dyrektywa Rady 91/676/EWG w sprawie ochrony wód przed zanieczyszczeniami spowodowanymi przez azotany pochodzenia rolniczego (Dyrektywa Azotanowa);
- Rozporządzenie Rady (WE) 1257/1999 w sprawie wsparcia rozwoju wsi przez Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej (EFOiGR);
- Rozporządzenie Rady (WE) 445/2002 ustanawiające szczegółowe zasady stosowania Rozporządzenia 1257/1999;
- Rozporządzenie Komisji (WE) 1783/2003 zmieniające Rozporządzenie (WE) 1257/1999 w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej (EFOiGR);
- Rozporządzenie Komisji (WE) 817/2004 ustanawiające szczegółowe zasady stosowania Rozporządzenia Rady (WE) 1257/1999 w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej (EFOiGR);
- Pan-Europejska Strategia Ochrony Różnorodności Biologicznej i Krajobrazowej;
- Plany Działań UE, a szczególnie ochrony i zrównoważonego użytkowania różnorodności biologicznej, rolnictwa, rybołówstwa itp.

3. PODMIOTY UCZESTNICZĄCE W REALIZACJI STRATEGII ORAZ ICH WZAJEMNE ODNIESIENIA

Sprawna realizacja polityki ekologicznej państwa, w tym programu na rzecz ochrony obszarów wodnych i błotnych zależy w znacznej mierze od poparcia i współpracy władz państwowych, szczególnie zaś samorządów regionalnych i lokalnych, agencji rządowych oraz organizacji pozarządowych, czyli tych wszystkich, którzy “w bezpośredni sposób zarządzają zasobami przyrody lub zajmują się sferami, które mogą mieć znaczący wpływ na jej stan”. Uświadomienie im znaczenia i potrzeby ochrony obszarów wodno-błotnych jest o tyle istotne, że większość podejmowanych przez nich decyzji i działań w sposób pośredni lub bezpośredni oddziałuje na te szczególnie wrażliwe ekosystemy.

Skuteczna ich ochrona wymaga konsekwentnego stosowania zasad partnerstwa sektorowego w realizacji celów Strategii, przede wszystkim w gospodarce rolnej i leśnej, przy realizacji programów inwestycyjnych w rolnictwie, leśnictwie, transporcie, w tym także transporcie morskim, w budownictwie, energetyce i turystyce. Konieczne jest współdziałanie sektora edukacji różnych szczebli. W sytuacji konkurowania wydzielonych kompetencji i interesów sektorowych, podmioty zarządzające we wszystkich zainteresowanych sektorach powinny mieć uzgodnione udziały we wdrażaniu Strategii. Do nich więc adresowana jest przede wszystkim Strategia ochrony obszarów wodno-błotnych.

Zakłada się, że osiągnięcie celów Strategii wymaga zaangażowania w jej realizację, obok służby ochrony przyrody, wielu społecznych grup interesu, a szczególnie rolników i służb rolnych, leśników, rybaków, hydrotechników, naukowców, przedstawicieli administracji samorządowej i organizacji pozarządowych oraz wszystkich czynników decyzyjnych. Szczególne znaczenie odgrywać będą Regionalne Zarządy Gospodarki Wodnej, Wojewódzkie Zarządy Melioracji i Gospodarki Wodnej, a także przedstawiciele służby hydrogeologicznej i hydrologicznej. Współpraca ta obejmować powinna wymianę wiedzy i doświadczeń jak i wykorzystywanie potencjału poszczególnych jednostek i osób.

Do współpracy w zakresie ochrony mokradeł powinni być zaangażowani wędkarze i myśliwi oraz zrzeszające ich organizacje (PZW i PZŁ), mające bardzo duży potencjał kadrowy.

Przy harmonizacji działań poszczególnych grup interesów bardzo ważne jest stopniowe usuwanie stereotypowych, subiektywnych opinii, tworzonych dla doraźnych celów, np. przekonania o nieużyteczności bagien, o wyłącznie pozytywnych dla środowiska efektach rozwoju energetyki wodnej, potrzebie ochrony brzegu przed morzem (nawet tam, gdzie nie zagraża to osiedlom ludzkim) – przy użyciu technik całkowicie niszczących środowisko naturalne itp.

Osiągnięcie celów Strategii nie będzie możliwe bez współdziałania jednostek naukowo-badawczych i edukacyjnych, a także innych podmiotów, takich jak: ogrody zoologiczne i botaniczne, muzea, różne jednostki gospodarcze i środki masowego przekazu. Szczególną rolę w tym procesie będą miały organizacje społeczne oraz grupy obywatelskie, z jednej strony monitorujące działania władz, a z drugiej strony uczestniczące w procesie realizacji Strategii.

Bardzo ważna rola przypada instytucjom od lat sponsorującym, w tym szczególnie Narodowemu Funduszowi Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Fundacji „EkoFundusz” oraz GEF (*Global Environmental Facility*), które obecnie finansują wiele projektów związanych z lokalną ochroną mokradeł.

Ponieważ kontekst ekonomiczny ma kluczowe znaczenie dla ochrony obszarów wodno-błotnych, konieczne są wnikliwe analizy tła ekonomiczno-finansowego ich ochrony oraz kosztów i finansowej realności wdrażania celów operacyjnych tej Strategii.

4. OBSZARY WODNO-BŁOTNE – ICH STAN AKTUALNY I ROLA W ŚRODOWISKU

Polska odznacza się wciąż dość znaczną różnorodnością biologiczną w skali Europy. Wynika to z przejściowego geograficznego położenia Polski na kontynencie, z mieszanych wpływów klimatów - atlantyckiego i kontynentalnego oraz ze zmienności naturalnych i półnaturalnych krajobrazów od gór typu alpejskiego (Tatry) i gór starych (Góry Świętokrzyskie), poprzez pogórza, krajobrazy nizinne z licznymi dolinami rzecznyymi i jeziorami, aż do wybrzeża morskiego.

Polska jest krajem nizinnym - tylko 10% jej obszaru leży powyżej 300 m n.p.m., a jej krajobraz i różnorodność biologiczna kształtowane są w dominującym stopniu przez rolnicze i leśne użytkowanie przestrzeni (użytki rolne zajmują około 60%, a leśne - około 29% obszaru kraju). Tak więc, niezależnie od kwestii zasilania w wodę, to właśnie głównie od kształtu gospodarki rolnej i leśnej zależy stan zachowania obszarów wodno-błotnych. Europejska Karta Wody, uchwalona przez Radę Europy 6 maja 1968 r. podkreśla, że dla utrzymania zasobów wodnych, zasadnicze znaczenie ma szata roślinna, a szczególnie lasy.

Różnorodność biologiczna i krajobrazowa Polski niżowej związana jest z ekosystemami wodnymi i błotnymi, które są środowiskiem życia bardzo licznych grup organizmów roślinnych i zwierzęcych. Polskie populacje niektórych gatunków zwierząt związanych ze środowiskami wodno-błotnymi, takich jak bocian biały, wodniczka, derkacz i wydra, podtrzymują istnienie populacji tych gatunków w skali kontynentu.

Śródlądowe wody powierzchniowe, obejmujące zbiorniki wodne i ciek (rzeki, jeziora, estuaria, stawy i sztuczne zbiorniki wodne), zajmują około 3% powierzchni kraju. Całkowita długość dobrze rozwiniętej w naszym kraju sieci hydrograficznej wynosi około 98 tys. km. Torfowiska zajmują około 1211 tys. ha (wg danych IUNG).

Stan ekosystemów hydrogenicznych w kraju uzależniony jest od stanu zaopatrzenia w wodę i jej jakości. Chociaż obecnie ustała już presja na melioracje nowych terenów, na ponad 80% powierzchni siedlisk hydrogenicznych funkcjonują systemy melioracyjne. Rzeki uregulowane są na ok. 40% łącznej długości, co w połączeniu z ich obwałowaniem ma również ujemny wpływ na uwodnienie i mikroklimat mokradeł. Na pogłębianie się deficytu wody dodatkowy istotny wpływ mają także zmiany klimatu.

Większość zasobów wodnych to zasoby krajowe, gdyż dopływ spoza terytorium Polski stanowi tylko 13%. W Polsce centralnej aż 80% wody z opadów, zmagazynowanej w glebie, ulega ewapotranspiracji. Około 38% powierzchni kraju cierpi na niedobór wody, w tym szczególnie środkowopolskie obszary nizin i wiele rejonów południowej Polski. Niekorzystna struktura bilansu wodnego pogarsza się z roku na rok, obejmując wciąż nowe obszary.

Ponad połowę (56%) łącznej powierzchni lądowych siedlisk hydrogenicznych nieleśnych zajmują obecnie łąki świeże i suche, na ogół przyrodniczo najuboższe.

Odwodnienia siedlisk (wynikające głównie z melioracji prowadzonych na dużą skalę w latach '50-'70) doprowadziły do sytuacji, w której torfowiska i inne mokradła w fazie akumulacji występują głównie w izolowanych enklawach. Większe ich obszary lub skupiska są już objęte przeważnie różnymi formami ochrony – parkami narodowymi i krajobrazowymi oraz rezerwatami przyrody. W pewnym stopniu obejmuje je zaprojektowana sieć obszarów "Natura 2000", która w polskim

systemie prawnym jest nową formą ochrony. Do sieci obszarów Natura 2000 weszły między innymi wszystkie obszary znajdujące się w Spisie Konwencji Ramsar (choć niektóre z nich tylko jako ostoje ptaków, a nie jako ostoje wodno-błotnych siedlisk przyrodniczych) oraz około połowa Obszarów Ważnych dla Ptaków w Europie, położonych na terytorium naszego kraju. Systemy te nie obejmują natomiast małych torfowisk, szczególnie tych o powierzchni poniżej 1 ha, dotąd w większości nie zinwentaryzowanych, które rozsięte są licznie – zwłaszcza w lasach Mazur, Warmii i Pomorza.

Niedobór wody stał się jednym z poważniejszych problemów w polskim rolnictwie. Pomimo problemów z wodą, system nawadniania zmeliorowanych użytków rolnych jest bardzo zaniedbany. Potęgujące się zjawisko suszy hydrologicznej powoduje ubożenie roślinności łąk uprawnych. Niedobór wody doprowadził już do przesuszenia siedlisk, degradacji gleb oraz przekształceń i zanikania ekosystemów łąkowych i wielu gatunków z nimi związanych, a w efekcie, w niektórych regionach, do degradacji krajobrazu rolniczego.

Stan zanieczyszczenia wód powierzchniowych i podziemnych, mimo pewnych oznak zmian pozytywnych, w tym pewnej poprawy stanu czystości wód w niektórych rzekach, nie pozwala jeszcze wnioskować o trwałej poprawie jakości wód. Do głównych zagrożeń rzek, obok hydrotechnicznej zabudowy i innych prac regulacyjnych, należą zanieczyszczenia wód, w tym zasolenie, z uwagi na wielkie zaległości w zakresie prewencji i opóźnienia we wdrażaniu gospodarki zasobami wodnymi na poziomie jednostek hydrograficznych. Zasadnicze zasoby różnorodności biologicznej ichtiofauny zachowały się tylko w tych rzekach, które utrzymały swój naturalny charakter, np. w Narwi, Bugu i ich dopływach, w mniejszych rzekach wschodniej części kraju oraz na niektórych odcinkach środkowej i górnej Wisły oraz górnej Odry i Bobru. Warunki bytowania i wędrówek ryb ulegają stopniowej poprawie w miarę uzupełniania brakujących lub naprawy źle pracujących przepławek. Mimo tych zabiegów, warunków bytowania ryb wędrownych ciągle nie można określić jako dobre.

W wodach przybrzeżnych Bałtyku naruszona została równowaga ekologiczna; najbardziej widoczne objawy eutrofizacji występują w strefie przybrzeżnej (w tym: utrzymujące się zakwity sinic i bruzdnic, zanik glonów, takich jak morszczyń i widlik oraz występowanie siarkowodoru w dnie). Pomimo znaczącej poprawy jakości wód w wyniku realizacji Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych czystość wody niektórych jezior i fragmentów rzek, nadal nie odpowiada normatywom, przy czym sytuacja ulega lokalnie pogorszeniu z uwagi na stale rosnącą presję turystyki i rekreacji.

Poważnym zadaniem jest ochrona torfowisk dotychczas użytkowanych rolniczo. W związku z przemianami w strukturze własności gruntów na wsi (w tym przekazywanie gruntów Agencji Nieruchomości Rolnych - ANR), zachodzącymi od 1989 r., część łąk i pastwisk, w tym także te, które stanowią siedliska przyrodniczo cennych zbiorowisk podmokłych, jest porzucana przez rolników i zarasta roślinnością inwazyjną. Niektóre z tych obszarów ulegają spontanicznej renaturyzacji i na te wkracza roślinność bagienna lub sukcesja leśna, część jest zalesiana przez właścicieli. Na części terenów intensyfikuje się działania gospodarcze, co prowadzi do zubożenia różnorodności biologicznej.

Konieczne jest inwentaryzowanie, rejestracja i badania dynamiki tych procesów. Międzynarodowa Grupa ds. Ochrony Torfowisk (IMCG) w swej rezolucji dla Polski z 2002 r. zwraca uwagę na trzy najpilniejsze problemy, które powinny być uwzględnione przez władze państwowe w realizacji polityki ochrony:

- konieczność wprowadzenia prawnych i administracyjnych mechanizmów przekazywania terenów podmokłych przez ANR na potrzeby ochrony przyrody;
- przeprowadzenie szczegółowej inwentaryzacji obiektów wodno-błotnych (zwłaszcza małych torfowisk oraz mokradeł pozostających we władaniu Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe), które mają wielkie znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej kraju;
- ustanowienie zabezpieczenia prawnego tak, by przed wydaniem zezwolenia na zalesianie gruntów podmokłych dokonano rzetelnej oceny ich wartości przyrodniczej.

Nadzieje na poprawę sytuacji w zakresie ochrony ekosystemów hydrogenicznnych, przynajmniej w zakresie ochrony obiektowej, budzą coraz nowe inicjatywy organizacji pozarządowych, często przy wsparciu organizacji międzynarodowych (WWF, IUCN, BirdLife International). Korzystając z dotacji, przede wszystkim z EkoFunduszu, a także Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, środków LIFE, GEF i innych zagranicznych fundacji i organizacji, realizują one projekty dotyczące ochrony czynnej i renaturyzacji mokradeł w różnych regionach, a także ochrony gatunkowej zagrożonych gatunków wodnych i błotnych.

Spodziewane jest też instytucjonalne umocnienie ochrony większych obszarów wodnych i błotnych w ramach mechanizmów związanych z wprowadzaniem w Polsce Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000.

4.1. Siedliska słodkowodne

4.1.1. Rzeki i sztuczne zbiorniki wodne

Dwa główne systemy rzeczne w Polsce to dorzecza Wisły i Odry.

Wisła jest największą rzeką w Polsce, jej długość wynosi 1047 km, a powierzchnia jej krajowego dorzecza sięga 168 700 km², co odpowiada 56% obszaru kraju. Główne dopływy Wisły: San (o długości 435 km), Wieprz (328 km), Narew (339 km) z dopływami: Bugiem (779 km) i Biebrzą (138 km). Pilica (342 km) i Bzura (166 km) to rzeki nizinne (za wyjątkiem Sanu), na pewnych odcinkach wciąż nieprzekształcone przez zabudowę hydrotechniczną, ze starorzeczami i łachami, które stanowią biotopy dla ptaków wodno-błotnych. W ich dolinach zachowały się miejscami typowe, przestrzenne układy zbiorowisk roślinnych.

Wymienione rzeki średniej wielkości stanowią przykłady ekosystemów słodkowodnych z dobrze zachowanymi cechami naturalności.

Koryto Wisły, choć już od około 200 lat podlega istotnym modyfikacjom, także zachowało w dużej mierze naturalną dynamikę. O naturalnym charakterze Wisły świadczą liczne wyspy i łachy w jej środkowym biegu tworzące unikatowe biotopy o wielkiej wartości ornitologicznej. Stwierdzono tu ponad 320 gatunków, w tym 180 gatunków lęgowych, co stanowi 75% polskiej awifauny lęgowej. Na wyspach wiślanych występuje najbogatsza w Polsce populacja mewy pospolitej. Charakterystycznym walorem doliny Wisły jest jej rola w migracji gatunków ptaków skandynawskich i syberyjskich, które występują tu w licznych skupieniach podczas wędrówek. Z ornitologicznego punktu widzenia Wisłę należy uznać za obszar priorytetowy dla ochrony awifauny w środkowej Europie - rzekę o wyjątkowych walorach przyrodniczych i krajobrazowych.

Dorzecze Odry, która płynie w Polsce na odcinku 742 km, ma powierzchnię 106 057 km², co stanowi prawie 34% powierzchni Polski. Główne dopływy Odry to: Barycz (138 km), Warta (762 km) i jej dopływy: Noteć (366 km), Odra (175 km) i Bóbr (268 km).

Pomimo, że Odra jest na całej swej długości rzeką skanalizowaną, jej ogromnym walorem przyrodniczym są fragmenty lasów łągowych dotąd zachowane wzdłuż biegu rzeki. Powszechnie zachowały się tu zalewane łąki i błonia nadrzeczne. Odra i jej dopływy to obszar bardzo interesujący przyrodniczo z uwagi na najlepsze przykłady spontanicznej renaturyzacji, zachodzące w Międzynarodowym Parku Dolnej Odry, w Parku Narodowym „Ujście Warty” (będącym obszarem Ramsar), w dolinach Pliszki i Ilanki oraz przy ujściu Nysy. Niektóre z terenów wzdłuż biegu rzeki mają ogromne znaczenie dla ochrony przeciwpowodziowej.

Szczególne znaczenie mają obszary wodno-błotne w dolinie Biebrzy i górnej Narwi. Występują tu zagrożone w skali światowej lub europejskiej gatunki, takie jak: bielik, derkacz, kania rdzawa, orlik grubodzioby, bąk. W dolinie Biebrzy występuje 157 gatunków ptaków, z czego 21 to gatunki rzadkie lub zagrożone wyginięciem. Między innymi bytuje tu jedna z najliczniejszych na świecie populacji wodniczki. Rozmiary tego obszaru i jego naturalność sprawiają, że zlewnia Biebrzy stanowi teren odniesienia dla wielu przekształconych dolin rzecznych i słodkowodnych obszarów wodno-błotnych Europy.

Wartościowe obszary wodno-błotne zachowały się w systemie rzek Przymorza. Doliny niektórych z nich są znaczącymi skupiskami cennych przyrodniczo ekosystemów, gromadząc m.in. wyjątkowo dużo soligenicznych mechowisk i źródeł. Rzeki Przymorza mają także specyficzny charakter ze względu na swą faunę (główny w Polsce obszar koncentracji łososiowatych) i florę (najważniejsza w Polsce koncentracja siedliska “rzek z roślinnością włosienicznikową”, ujętego w Dyrektywie Siedliskowej). Dobrze zachowana dolina Drawy i jej dopływu - Płocicznej jest chroniona w Drawieńskim Parku Narodowym.

Cennymi siedliskami przyrodniczymi, unikatowymi już w skali Europy, są także kamieńce niektórych rzek podgórskich, zwłaszcza w Karpatach i na ich pogórzu, z rozwijającymi się na nich zaroślami wrześni i wierzby siwej. Pozostałości tych ekosystemów są związane z nieuregulowanymi odcinkami dolin.

Ponadto setki innych - naturalnych i półnaturalnych - mniejszych rzek chroni wielkie zasoby różnorodności biologicznej. Krajowy system rzecznych obszarów, priorytetowych pod względem walorów przyrodniczych, obejmuje 77 dolin rzek. Są to doliny z częściowo zachowaną naturalną dynamiką, obszarami istotnymi dla ochrony ptaków i siedliskami wodno-błotnymi o znaczeniu międzynarodowym. Stanowią one uzupełnienie europejskiego systemu korytarzy ekologicznych dużych rzek – Wisły, Odry, Warty, Noteci, Biebrzy, Narwi i Bugu.

W Spisie Ramsar znajdują się bagienne doliny Biebrzy i Narwi oraz ujściowy obszar Warty; nie są natomiast reprezentowane unikatowe ekosystemy rzek pomorskich, jak choćby Drawy czy Parsęty.

W Polsce wybudowano około 140 zbiorników o pojemności powyżej 2 mln m³ (łącznie pojemność zbiorników retencyjnych wynosi ok. 4 km³). 15 zbiorników ma powierzchnię przekraczającą 10 km², przy czym największy z nich (z punktu widzenia powierzchni), Włocławek, ma 75 km² (powierzchnia zalewu). Wiele z tych zbiorników mają znaczenie jako ostoje ptaków wodnych podczas ich wędrówek, np. Otmuchów na Nysie i Goczałkowice na Wiśle, leżące na trasie migracji północ-południe prowadzącej przez Bramę Morawską. Z drugiej zaś strony, zbiorniki zaporowe zmieniają lokalne ekosystemy, negatywnie oddziałując na migracje ryb (łososiowatych, jesiotrowatych, węgorzy a nawet karpiowatych) i powodując przekształcenia zespołów ichtiofauny oraz zmniejszenie różnorodności biologicznej w środowiskach wodnych.

4.1.2. Jeziora i stawy

Powierzchnia jezior stanowi prawie 0,9% obszaru Polski. Ponad 70% liczby jezior, których łączna powierzchnia wynosi 2 550 km², związana jest z krajobrazem młodoglacjalnym i skupia się w północnym pasie pojezierzy. Pozostała ich część tworzy skupiska w środkowej Polsce. Oddzielną kategorię stanowią nieliczne jeziora w wysokich górach typu alpejskiego - Tatrach i Sudetach. Na pozostałym obszarze kraju jeziora występują znacznie rzadziej, głównie jako niewielkie "oczka".

Wśród jezior polskich 7081 ma powierzchnię większą niż 1 ha, a tylko 28 ma powierzchnię powyżej 1000 ha. Najwięcej (3112) jest jezior małych o powierzchni od 1 do 5 ha.

Biorąc pod uwagę kryterium stanu troficznego jezior, obecnie w Polsce najwięcej jest jezior eutroficznych, a nawet hypertroficznych, z uwagi na naturalne procesy starzenia się oraz eutrofizację wskutek zanieczyszczeń docierających z wodami i z powietrza. Dość liczne są w kraju jeziora mezotroficzne, mniej liczne są zbiorniki dystroficzne, a największą rzadkością są jeziora oligotroficzne, w tym - oligotroficzne jeziora lobeliowe. Na Pomorzu Zachodnim występują twarde wodne jeziora ramienicowe. Do osobliwości ekologicznych należą jeziora meromiktyczne, jeziora z reliktową fauną bezkręgowców (np. na Pojezierzu Mazurskim i Drawskim oraz w górach).

Wśród polskich obszarów wodno-błotnych o międzynarodowym znaczeniu dla ochrony licznych gatunków organizmów wodnych, w tym głównie dla populacji ptaków wodnych umieszczonych na Liście Konwencji Ramsarskiej, znajdują się takie jeziora jak: Łuknajno, Karaś, Oświn, Świdwie oraz jeziora w Słowińskim Parku Narodowym (Łebsko, Gardno, Dołgie Wielkie i Dołgie Małe). Brakuje natomiast na liście reprezentacji innych ekosystemów jeziornych: unikatowych jezior lobeliowych (koncentrują się one na Pomorzu i Pomorzu Zachodnim) oraz mezotroficznych, twarde wodnych jezior ramienicowych (koncentrują się na Pojezierzu Myśliborskim i w Puszczy Drawskiej).

Uwzględniając stosunkowo dużą liczbę małych zbiorników, jeziora mają dobrze rozwiniętą linię brzegową, a w związku z tym również otaczają je rozległe obszary szuwarów i trzcinowisk, które stanowią biotop dla wielu gatunków zwierząt, w tym licznych ptaków wodnych.

Obok dużych kompleksów stawów hodowlanych w Polsce występuje kilkaset tysięcy drobnych stawów. Ocenia się, że mamy ponad 800 kompleksów stawowych skupiających ponad 4 600 pojedynczych stawów o powierzchni prawie 43 tys. ha. Rozleglejsze kompleksy stawów rybnych występują w południowej i środkowej części kraju. Powierzchnia poszczególnych stawów wynosi na ogół od 1 do 50 ha, a przeciętna powierzchnia kompleksu stawowego sięga ponad 51 ha. Całkowita powierzchnia stawów wynosi około 43 tys. ha. Najbardziej rozległe kompleksy stawowe usytuowane są w dolinie Baryczy (obszar Ramsar - Rezerwat Stawy Milickie); należą one jednocześnie do największych kompleksów stawowych w Europie. Mniejsze skupiska stawów hodowlanych znajdują się w okolicy Legnicy (Stawy Przemkowskie), w okolicy Krakowa, Janowa Lubelskiego oraz na zachód od Siedlec. Stawy, a zwłaszcza ich kompleksy mają wpływ na gospodarkę wodną regionu, na jego mikroklimat i jakość wód zlewni. Przy niezbyt intensywnej hodowli ryb są to obszary o dużej różnorodności biologicznej, stanowiąc ostoje wielu gatunków kręgowców (w tym ichtiofauny) i bezkręgowców, np. wielu gatunków ważek. Strategia ochrony tych stawów pod kątem zachowania różnorodności biologicznej będzie wymagała poszukiwania kompromisów zapewniających opłacalność produkcji ryb, z uwagi na konflikty spowodowane obecnością ptaków rybożernych.

Stawy mają wielkie znaczenie przyrodnicze jako ostoje ptaków wodnych, w tym również gatunków rzadkich i zagrożonych w skali międzynarodowej. Występują tu też rzadkie gatunki roślin wodnych, często związane wyłącznie ze stawami i dostosowane do typu prowadzonej tu gospodarki wodnej.

Wprawdzie stosunkowo dużo jezior lub ich fragmentów podlega różnym formom ochrony prawnej, lecz są to głównie jeziora niewielkie, często zarastające. Ochrona najczęściej jest ograniczona do samych zbiorników wodnych, nie uwzględniając szerszych jednostek hydrograficznych. Ten sposób ochrony nie gwarantuje jej skuteczności, ponieważ nie ma wpływu na oddziaływanie gospodarcze w okolicy akwenów. Efektywna ochrona jezior i innych zbiorników wód wymaga prawidłowej gospodarki zasobami wodnymi na obszarach całych zlewni, przede wszystkim uporządkowania gospodarki ściekowej, a ponadto, wprowadzenia zasady dobrych praktyk rolniczych na tych obszarach. Konieczna jest też odbudowa i utrzymywanie przybrzeżnej roślinności, która stanowi naturalny filtr wokół zbiornika wodnego.

4.2. Ekosystemy słonowodne Pobreża Bałtyku

Południowe wybrzeże Bałtyku liczy w Polsce 845 km (wraz z Półwyspem Helskim) i jest głównie piaszczyste (102 km klifu). Wahania pływowe są minimalne, różnice między odpływem a przyływem wynoszą około 2 cm. Z uwagi na stosunkowo małą objętość wody i wolne tempo wymiany wód Bałtyk jest bardzo podatny na zanieczyszczenia. Prawie nie zachodzi w nim pionowe mieszanie się warstw wodnych. Stopień zasolenia wód przybrzeżnych jest niewielki (około 7‰). Miejscami w akwenach przybrzeżnych spotyka się na ogół słabo rozpoznane, zbiorowiska łąk podmorskich z udziałem gatunków roślin naczyniowych i glonów. Dają one schronienie wielu gatunkom zwierząt i stanowią miejsce tarliskowe dla ryb. Przykłady lepiej zachowanych łąk podwodnych wraz z ich unikatową fauną skorupiaków, mięczaków i ryb znaleźć można jeszcze w Zatoce Puckiej. W składzie gatunkowym tych łąk występuje m.in. kilkanaście roślin zagrożonych w Polsce i innych rzadkich związanych ze specyficznymi zagrożonymi siedliskami.

Roślinność osiadła (fitobentos) polskich wód przybrzeżnych jest gatunkowo bardzo uboga. Tworzą ją makroglony należące do zielenic (*Chlorophyceae*), brunatnic (*Phaeophyceae*) i krasnorostów (*Rhodophyceae*), a także rośliny naczyniowe będące przedstawicielami rodziny rdestnicowatych (*Potamogetonaceae*). Najpospolitsze są zielenice (głównie takie jak: taśma, gałęzotka, sałata morska, niektóre gatunki ramienic), rzadziej spotykane są brunatnice (np. morszczyk pęcherzykowaty), a sporadycznie krasnorosty. Wśród roślin kwiatowych, obok rdestnic, bardzo rzadko spotykane są takie gatunki jak zostera morska i zamętница błotna. Zostera tworzyła dawniej łąki podwodne w pobliżu ujść rzecznych. Ze względu na duże zmętnienie wód bałtyckich, przenikanie światła w tych wodach jest ograniczone, co sprawia, że najczęściej rośliny denne spotyka się do głębokości zaledwie kilku metrów. Fitobentos południowego Bałtyku sięga do głębokości 20 m, a w Zatoce Gdańskiej tylko do 8 m z uwagi na większe zanieczyszczenie wód. Ubogi w gatunki jest także fitoplankton, zawieszony w morskiej toni do głębokości 40 m, a tworzony głównie przez zielenice i sinice.

Małe i dość zmienne zasolenie Morza Bałtyckiego sprawia, że stosunkowo mało zasobna w gatunki jest też fauna. Występują tu zarówno gatunki wód słonych jak i gatunki słodkowodne. Bardzo rzadkie są większe ssaki, takie jak: foka szara i obrączkowana oraz morświn. Zgodnie z prawem podlegają one ochronie ścisłej. Realizowany jest program restytucji fok bałtyckich. Ichtiofauna obejmuje kilkanaście gatunków; są wśród nich takie jak: dorsz, śledź, płastugi (stornia, gładzica, zimnica), szprot, makreła, łosoś, belona, głowacze (przy czym kur rogacz jest reliktem arktycznym) oraz węgorz. Wśród bezkręgowców nieco liczniejsze są małże m. in. takie jak: rogowiec, omulek, sercówka, piaskołaz i skorupiaki, takie jak: krewetki, podwój, lasonóg wielki i kielże. Gatunek kielża - *Pantoporeia femorata* jest reliktem arktycznym. Spotyka się tu także kilka gatunków wieloszczetów i jamochłonów (np. chełbia modra).

W pasie przybrzeżnym występują przybrzeżne jeziora słonawe: Koprowo, Liwia Łuża, Resko, Jamno, Bukowo, Kopań, Wicko, Gardno, Łebsko, Sarbsko. Jezioro Drużno (obszar Ramsar), utworzone zostało sztucznie przez oddzielenie części Zalewu Wiślanego. Jeziora te są siedliskami rzadkiej w skali kraju słonawowodnej flory i fauny.

Unikatowe ekosystemy brzegu morskiego, ze słonymi torfowiskami i halofilnymi szuwarami morskimi, znajdują się z Zatoce Puckiej.

Mierzeja Helska (34 km) i Mierzeja Wiślana (40 km) oddzielają słonawe i płytkie obszary wód przybrzeżnych: Zatokę Gdańską i Zalew Wiślany. Zalew Szczeciński, z dwoma wyspami Wolinem i Uznamem, ma charakter przejściowy między typową morską zatoką a jeziorem. Pobrzeże Bałtyku, stanowi szlak o międzynarodowym znaczeniu dla ptaków wędrujących. Zatoki morskie i jeziora przybrzeżne oraz lokalne torfowiska są ostojami licznych chronionych i zagrożonych gatunków awifauny, szczególnie w czasie migracji i zimowania. Jak dotąd tylko część tych obszarów jest prawem chroniona (np. Słowiński Park Narodowy – obszar Ramsar). Przybrzeżne obszary to najbardziej zróżnicowane gatunkowo siedliska ichtiofauny - miejsca tarła oraz schronienia i wzrostu narybku.

Unikatowym ekosystemem morskim, o kamienistym dnie, jest położona na Bałtyku Ławica Słupska. Piaszczyste ławice podmorskie, również stanowiące cenny typ ekosystemu, zachowały się szczególnie dobrze w ramach Ławicy Słupskiej i Ławicy Odrzanej.

Całe przybrzeżne wody Bałtyku oraz wody Zatoki Pomorskiej są bardzo istotną ostoją ptaków morskich.

Dotychczas ochroną objęto przybrzeżne wody Bałtyku przylegające do Słowińskiego i Wolińskiego Parku Narodowego. Pomimo licznych postulatów, nie utworzono dotychczas morskich rezerwatów przyrody. Zapisami Konwencji Helsińskiej Polska jest zobowiązana do utworzenia spójnego systemu morskich obszarów chronionych.

4.3. Lądowe obszary wodno-błotne

Naturalne i przeobrażone lądowe siedliska hydrogeniczne zajmują w Polsce powierzchnię ok. 4.340 tys. ha, co stanowi 13,9% powierzchni kraju. Podstawowe dane dotyczące mokradeł lądowych podano w tabeli 1.

Tabela 1. Lądowe siedliska hydrogeniczne Polski wg danych IMUZ

Rodzaj	Liczba jednostek	Powierzchnia (ha)
Siedliska hydrogeniczne ogółem	-	4.346.000
Torfowiska razem, w tym	50.200	1.211.000
- torfowiska wysokie	4.230	38.000
- torfowiska na gytii	26.370	626.700
Siedliska nietorfowiskowe – namuliska, podmokliska, mułowiska, gytioviska	-	3.135.000
Średnia powierzchnia torfowiska	-	24

4.3.1. Torfowiska

Torfowiska mają szczególną rolę w kształtowaniu wysokiego uwilgotnienia na znacznych obszarach, akumulując jednocześnie wielkie ilości materii organicznej. Torfowiska niskie soligeniczne (zasilane

przez wody podziemne) tamują wypływ wód z wychodni warstw wodonośnych, spowalniając obieg wody. O wiele rzadsze torfowiska niskie fluwiogeniczne (zasilane przez wody rzeczne) przejmują wody pozakorytowe, przyczyniając się do redukcji fal powodziowych. Torfowiska niskie (fluwiogeniczne i soligeniczne) występują w całym kraju, przy czym największe powierzchnie tych mokradeł spotykane są w pasie wielkich dolin rzecznych, jak również na Pobrzeżu Bałtyku.

W Polsce znajduje się jedynie około 4 tys. torfowisk wysokich (naturalnych lub odwodnionych) o powierzchni ponad 1 ha, zajmujących łącznie 38 tys. hektarów, co stanowi zaledwie 3,2% powierzchni wszystkich torfowisk (tab. 1). Niewiele większą powierzchnię mają torfowiska przejściowe (3,3% powierzchni torfowisk). Torfowiska wysokie i przejściowe tworzą specyficzne, podziemne zbiorniki wodne.

Typowe (tzw. atlantyckie) torfowiska wysokie, mające wypukłą formę i nie porośnięte lasem, są coraz rzadsze na obszarze Polski, i spotykane już tylko sporadycznie na Pomorzu oraz na Pojezierzu Mazurskim. Częstsze są kontynentalne torfowiska wysokie, porośnięte lasami iglastymi, występujące w północnej i środkowej części kraju w zasięgu zlodowacenia bałtyckiego, podobnie jak torfowiska przejściowe. Torfowiska nawiązujące charakterem do torfowisk wierzchowinowych, znanych z Europy Północnej, spotykane są na niewielkich obszarach w Karkonoszach i Górach Izerskich (torfowiska subalpejskie). Unikatowe podgórskie torfowiska wysokie występują na Orawie i w okolicach Nowego Targu.

Jako osobliwość należy traktować torfowiska źródłiskowe, w tym znikające z krajobrazu torfowiska kopułowe. Z rzadka również spotkać można na terenie Polski torfowiska solniskowe, zasilane słonymi wodami dopływającymi z głębokich warstw wodonośnych. Na ich obszarze występują unikatowe zbiorowiska halofitów.

Wszystkie typy torfowisk są ważnymi siedliskami wielu gatunków chronionych w ramach podpisanych przez Polskę konwencji przyrodniczych. W Polsce torfowiska niskie występują bardzo często w skomplikowanej mozaice z innymi typami siedlisk hydrogenicznymi.

Nominalna powierzchnia krajowych torfowisk (zarówno akumulujących torf, jak i odwodnionych) wynosi około 1,2 mln ha, co stanowi prawie 4% powierzchni kraju i 28% powierzchni lądowych siedlisk hydrogenicznymi (tabela 1). Inwentaryzacja torfowisk wykazała, że w Polsce istnieje ponad 50 tys. złóż torfu o powierzchni powyżej 1 ha (Instytut Melioracji i Użytków Zielonych 1999). Ponad 80% powierzchni torfowisk w różnym stopniu osuszono i zamieniono na użytki zielone. Większość powierzchni torfowisk (70%) użytkowana jest jako łąki i pastwiska, 12% pokrywają lasy i zakrzaczenia, a 4% to obszary wyrobisk torfu, przy rocznym wydobyciu oszacowanym na prawie 600 tys. ton.

Zbiorowiska naturalne oraz półnaturalne na siedliskach torfowisk nieleśnych zajmują dziś niespełna 20% ich ogólnej powierzchni. Łąki zmiennowilgotne, przystosowane do celów rolniczych, a jednocześnie wykazujące znaczną różnorodność biologiczną, stanowiły na początku lat dziewięćdziesiątych niespełna połowę powierzchni dawnych torfowisk nieleśnych. Powierzchnia tych łąk zmniejszyła się jeszcze z uwagi na zarastanie gruntów odłogowanych w procesie sukcesji leśnej.

Siedliska olsów znajdujące się poza dużymi kompleksami leśnymi, są powszechnie zdegradowane przyrodniczo na skutek oddziaływania odwodnień na przyległych terenach łąkowych.

Najlepiej zachowane są duże obszary torfowisk niskich w dorzeczu Biebrzy i górnej Narwi. Obszar ten obejmuje 100 tys. ha torfowisk, o ogromnej różnorodności rzadkich i zagrożonych gatunków. Dużo wartościowych w aspekcie przyrodniczym torfowisk znajduje się na Polesiu Lubelskim.

Ponadto rozległe, częściowo osuszone torfowiska znajdują się w dolinie Noteci (50 tys. ha) i przy ujściu Odry (50 tys. ha), a mniejsze obszary (ponad 10 tys. ha) usytuowane są w dolinach Łeby, Omulwi, Obry, Warty i Szkwy. Znaczne powierzchnie odwodnionych w różnym stopniu torfowisk występują w dolinach środkowej Neru i Bzury, w okolicach Brodnicy i Lidzbarka Warmińskiego, w dolinach środkowej Obry i Obrzycy oraz przy ujściu Sanu do Wisły.

Dyrektywa Siedliskowa UE wskazuje na czynne torfowiska (przede wszystkim wysokie i przejściowe) jako obszary priorytetowe do objęcia ochroną, podając definicję "aktywnego torfowiska" - to jest obszaru, na którym utrzymuje się roślinność produkująca torf. O ogromnej wartości ekosystemów torfowisk dla zachowania dziedzictwa przyrodniczego kraju przesądza fakt, że są one siedliskiem specyficznych zbiorowisk roślinnych i zwierzęcych (florę torfowisk w Polsce ocenia się na 900 gatunków roślin), a wiele torfowiskowych zespołów roślinnych, obok innych siedlisk podmokłych, wymieniono w Załączniku I Dyrektywy Siedliskowej jako siedliska, które wymagają szczególnej ochrony.

4.3.2. Inne typy łądowych obszarów wodno-błotnych

Nietorfowe siedliska hydrogeniczne, zajmują w Polsce ok. 3,1 mln ha, co stanowi aż 72% powierzchni wszystkich siedlisk hydrogenicznnych. Zaliczają się do nich siedliska związane z obszarami zalewowymi rzek: namuliska, podmokliska, mułowiska oraz mokradła na zarośniętych jeziorach, czyli gytiowiska.

Pomimo, że zajmują one w sumie znacznie większą powierzchnię od torfowisk, są dużo gorzej rozpoznane, a ponadto brak jest bliższych danych liczbowych, co do ich powierzchni i stanu odwodnienia.

Namuliska (łęgi) – tereny zalewane przez wody rzeczne, na których tworzą się gleby madowe - zajmują największą powierzchnię wśród siedlisk nietorfowiskowych. Te właśnie siedliska mają największą rolę w retencjonowaniu wód powodziowych. W warunkach naturalnych namuliska są żyznym biotopem dla niezwykle bogatych fitocenozy łęgowych, przede wszystkim leśnych. Były to najbogatsze biocenotycznie siedliska strefy umiarkowanej, porośnięte pierwotnie przez bogate zbiorowiska leśne: łęgi jesionowo-wiązowe, wierzbowe, topolowe i jesionowo-olszowe, a po wycięciu lasów - przez mozaikę szuwarów właściwych i turzycowych oraz łąk świeżych. Wspomniana mozaikowość jest podstawowym atutem przyrodniczym łąk łęgowych, bowiem otoczone wodą wysepki stwarzają wiosną ostoje łęgowe dla ornitofauny wodno-błotnej, a płytko zalane tereny są tarliskami dla ryb. Typowe, duże doliny łęgowe w Polsce to doliny Wisły, Odry, Bugu, dolnej Narwi, dolnej Warty i Pilicy. Tam też znajdują się najlepiej zachowane fragmenty lasów łęgowych. Eliminacja zalewów oznacza brak łęgowisk i żerowisk dla awifauny oraz zmniejszenie żyzności i dynamiki biologicznej siedlisk, na skutek ustania dostaw składników pokarmowych.

Podmokliska – siedliska zabagniane, o wysokim, lecz zmiennym poziomie wód gruntowych, stanowiły niegdyś znaczną część obszarów wodno-błotnych, tworząc tak zwane siedliska przytorfowe. Tworzyły się w nich gleby glejowe. Były one przede wszystkim siedliskami leśnymi, porośniętymi przez lasy dębowo-grabowe z udziałem lipy drobnolistnej, olszy czarnej, jesionu i wiązu, które podobnie jak łęgi zostały w większości wytrzebione na rzecz rzadkich obecnie, bogatych biocenotycznie mokrych łąk. Podmokliska występują w dużym rozproszeniu, w mozaice z torfowiskami, w strefach przejściowych do gruntów mineralnych. Na podmokliskach, szczególnie wrażliwych na odwodnienie, zmniejszenie dopływu wód spowodowało zanik charakterystycznych dla nich gleb glejowych, które na terenach otwartych stały się rzadkością.

Mułowiska to siedliska bardzo rozpowszechnione, typowe dla różnego rodzaju starorzeczy, lecz nigdzie nie zajmujące dużych powierzchni. Są biotopami bardzo żyznymi, zajmowanymi z reguły przez szuwały właściwe. Zostały one w większości przekształcone, a ich istnienie w stanie naturalnym jest obecnie przestrzennie silnie związane z nieuregulowanymi ciekami.

Gytiowiska to mokradła wytworzone w misach jezior w ostatnim stadium zarastania lub (co częstsze) w misach jezior odwodnionych. Są to siedliska mniej rozpowszechnione niż pozostałe, a ich łączna powierzchnia w skali kraju oceniana jest na ponad 25 tys. ha. Występują one głównie w krajobrazie młodoglacjalnym północnej Polski.

5. ZAGROŻENIA OBSZARÓW WODNO-BŁOTNYCH

Ekosystemy hydrogeniczne, uzależnione od wody, znajdują się w grupie środowisk szczególnie narażonych na zmiany warunków siedliskowych i degradację ze względu na skumulowane oddziaływania czynników naturalnych (zmiany klimatu w mikro- i makroskali) oraz antropogenicznych (odwodnienia, odprowadzanie wód poza obręb jednostek hydrograficznych, zanieczyszczenia, prace hydrotechniczne i inne czynniki). Powszechność zjawiska spadku poziomu wód gruntowych sprawia, że z roku na rok zmniejsza się drastycznie liczba i powierzchnia tych ekosystemów oraz liczebność związanych z nimi gatunków roślin, grzybów i zwierząt.

W skali całego kraju bardzo niekorzystny jest nieprzerwany odpływ wody ze źle zmeliorowanych obszarów dolinowych, powodowany brakiem bądź złym funkcjonowaniem urządzeń piętrzących na rowach odwadniających. Oznacza to, że większość siedlisk hydrogenicznych w kraju jest bezcelowo odwadniana w ciągu całego roku. Odpowiednio zorganizowane ograniczanie odpływu z sieci melioracyjnych realizuje się tylko sporadycznie. Tymczasem prawidłowe regulowanie odpływu może m.in. zapewnić egzystencję bogatym biocenotycznie łąkom wilgotnym – obecnie coraz rzadszym w kraju.

Zagrożenie związane ze specyfiką obecnej sytuacji ekonomicznej rolnictwa wynika z wkraczania roślinności inwazyjnej (trzciny, zakrzaczeń i ziołorośli) na podmokłe i bagienne łąki oraz pastwiska, porzucane przez rolników z powodu nieopłacalności ich użytkowania. Siedliska te należą do grupy ekosystemów najcenniejszych i najszybciej ginących w skali Europy. Związane są one z tradycyjną, ekstensywną gospodarką - niskoprodukcyjną, a jednocześnie wymagającą dużych nakładów pracy ręcznej. Obniżenie rentowności hodowli bydła oraz załamanie się hodowli koni i owiec spowodowało porzucanie trudniej dostępnych pastwisk. Podmokłe łąki po zaniechaniu tradycyjnych metod gospodarowania zarastają roślinnością ziołoroślową, a następnie zajmowane są przez zbiorowiska krzewów i lasy. Faza zakrzewień, jaka następuje po zaniechaniu użytkowania, oznacza drastyczne załamanie się różnorodności gatunkowej w ekosystemie. Zasiedla go wówczas kilka pospolitych gatunków ptaków i niewiele więcej pospolitych gatunków roślin naczyniowych.

Obecnie większość parków narodowych i krajobrazowych, a także rezerwatów boryka się z problemem wtórnej sukcesji naturalnej roślinności. Dotyczy to zwłaszcza parków narodowych o dużym udziale łąk bagiennych i podmokłych – Biebrzańskiego, Narwiańskiego, Poleskiego, Słowińskiego, Wolińskiego oraz Ujścia Warty. Zjawisko to nie ogranicza się do wymienionych parków i występuje na innych obszarach chronionych i niechronionych.

Niemal 20% gatunków roślin torfowiskowych należy do kategorii zagrożonych. Część siedlisk hydrogenicznych jest zalesiana w ramach programu zwiększania lesistości kraju. Tak zanika część

bioróżnorodności, szczególnie specyficznej roślinności półnaturalnych zbiorowisk eutroficznych i mezotroficznych łąk.

Poważnym zagrożeniem jest nielegalne kopalnictwo torfu, szerzące się w różnych regionach kraju. Pozyskiwanie torfu odbywa się często pod pretekstem koncesjonowanej budowy stawów.

Dla dużych torfowisk wysokich zagrożeniem jest wszelka eksploatacja z nich torfu, w tym funkcjonowanie kopalni torfu, także działających zgodnie z obowiązującymi przepisami. Posiadające ważne koncesje, duże kopalnie torfu działają od lat 50. na największych w kraju i niezwykle cennych przyrodniczo torfowiskach wysokich - np. torfowiskach Imszar, Karaska i innych, stopniowo niszcząc ich wartości przyrodnicze.

Obniżenie poziomu wód stanowi potencjalne zagrożenie dla większości jezior w Polsce. Silnie zagrożone eutrofizacją są ekosystemy jezior oligotroficznych w górach oraz tzw. jezior "lobeliowych" spotykanych głównie na Pojezierzu Pomorskim. Ekosystemy te są szczególnie podatne na przeżyźnienie, a żyjące w nich gatunki mają niewielką odporność na zmiany środowiska. Podobnie zagrożone są jeziora dystroficzne, wrażliwe na zmiany stosunków wodnych i eutrofizację. Eutrofizacja następuje na skutek spływu biogenów ze zlewni w wyniku zagospodarowania rekreacyjnego, rolnictwa lub zrębów w gospodarce leśnej. W związku z tym do najbardziej zagrożonych zalicza się zbiorowiska podwodnej roślinności "lobeliowej", podwodnych łąk ramienicowych oraz zbiorowiska pływających roślin owadożernych (pływacza pospolitego i aldrowandy pęcherzykowatej). Bardzo rzadkie są już zbiorowiska grzybieni północnych, grążela drobnego, grzybieńczyka i kotewki orzecha wodnego ze względu na stały ubytek drobnych jeziorek, w tym dystroficznych i innych małych akwenów.

Dla drobnych jeziorek oligotroficznych i dystroficznych zagrożenie stanowią próby ich przystosowania do gospodarki rybackiej, co ze względu na właściwości tych ekosystemów wiąże się z nawożeniem akwenów lub intensywnym dokarmianiem ryb, a więc jego eutrofizacją.

Przekształcenia koryt rzecznych i zanieczyszczenie wód znajduje szczególne odbicie w fakcie zaniku gatunków ryb migrujących, w tym głównie łososiowatych, które utraciły możliwości odbywania swych cykli życiowych. Wiele z tych gatunków zanikło również w Bałtyku. Na 116 gatunków ryb w Polsce, 23 gatunki są obce naszej faunie. W Czerwonej Księdze Zwierząt Zagrożonych uwzględniono jedynie 8 gatunków ryb i 3 gatunki minogów, co nie odzwierciedla faktycznego stanu zagrożenia polskiej ichtiofauny. Zagrożeniem jest także wprowadzanie gatunków obcych, np. amura białego i tołpygi białej lub masowe zarybianie, co powoduje zanik rodzimych gatunków ryb roślinożernych. Inwazja zawleczonych obcych gatunków takich jak rak pręgowaty i sygnałowy, a wśród ryb – takich gatunków jak czebaczek amurski, trawianka i sumik karłowaty, powoduje wypieranie takich rodzimych gatunków fauny wodnej. Całkowicie wyginął prawdopodobnie w związku z tym na terenie kraju, na przykład, rak szlachetny. Z wód przybrzeżnych Bałtyku rodzime gatunki płastug eliminowane są przez zawleczony gatunek - babkę byczą.

Bardzo poważnym zagrożeniem dla gatunków ryb migrujących jest przegradzanie koryt cieków zaporami i innymi urządzeniami piętrzącymi wodę. Jak wynika z raportu NIK z 2001 r. w sprawie wykorzystania wód śródlądowych do gospodarki rybackiej" (...) w 93% budowli piętrzących, na poddanych kontroli wodach, brak było urządzeń (przeplawek) umożliwiających rybom swobodny przepływ w celu odbycia tarła. Takich urządzeń nie miało 98% budowli wybudowanych bądź będących w budowie, dla których wydano pozwolenie wodnoprawne po 1997 r., mimo że rozporządzenie MOŚZNiL z dnia 20 grudnia 1996 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać obiekty budowlane gospodarki wodnej i ich usytuowanie zobowiązywało do

wyposażenia wszystkich budowli piętrzących w urządzenia zapewniające swobodne przedostawanie się ryb przez przeszkodę (...)".

Istotnym zagrożeniem dla ekosystemów mokradłowych mogą być działania podejmowane w ramach niewłaściwie rozumianej tzw. "małej retencji" - budowa małych zbiorników na niewielkich ciekach, podpiętrzanie poziomu naturalnych jezior oraz budowa stawów. Działania te, gdy są podejmowane bez wcześniejszego rozpoznania przyrodniczego lub bez pełnego uwzględnienia istniejących wartości przyrodniczych, mogą przynieść środowisku naturalnemu więcej strat niż korzyści, prowadząc do niszczenia naturalnych dolin rzecznych i cennych przyrodniczo torfowisk.

Poważne zagrożenie dla ekosystemów rzek i jezior stanowi wzrastająca presja rekreacyjna. Lokalnie rozwój turystyki może stanowić bezpośrednie zagrożenie dla wrażliwych ekosystemów wodnych i mokradłowych. Przykładem jest m.in. turystyka wodna na jeziorach północnej Polski, turystyka kajakowa na Drawie (w tym w Drawieńskim Parku Narodowym) i na niektórych rzekach mazurskich (np. Krutynia, Czarna Hańcza). Turystyka i związana z nią infrastruktura przekraczają obecnie progi odporności środowiska przyrodniczego i wywołują niekorzystne zmiany elementów różnorodności biologicznej. Powszechna jest presja na rekreacyjną zabudowę brzegów i terenów w pobliżu jezior i innych wód, w wielu przypadkach bez odpowiednich urządzeń gospodarki wodno-ściekowej. Mechanizmy przeciwdziałania obu zjawiskom nie działają sprawnie.

Warto zaznaczyć, że część zagrożeń dla obszarów wodno-błotnych ma charakter transgraniczny. Dotyczy to np. zanieczyszczeń spływających ze zlewni położonej poza granicami kraju (np. Bugu), czy też inwestycji hydrotechnicznych (np. realizowanych po niemieckiej stronie doliny Odry).

Zagrożenia różnorodności biologicznej przybrzeżnych ekosystemów Bałtyku związane są z wieloma czynnikami, gdzie jednym z poważniejszych jest zanieczyszczenie wód. Szczególne niebezpieczeństwo stwarzają różnego rodzaju substancje chemiczne i wnoszone przez rzeki sole mineralne, głównie azotu i fosforu. Ich dopływ ciągle wzrasta, np. w stosunku do warunków pierwotnych dopływ soli azotowych - w ciągu zaledwie 100 lat - wzrósł o 800%, a soli fosforu - o 400 %. Wnoszone z dopływającymi wodami związki chemiczne i ścieki przemysłowe, gospodarcze i bytowe powodują wzrost eutrofizacji Bałtyku, którego wody jeszcze na początku XX w. określano jako oligotroficzne. Eutrofizacja pociąga za sobą masowy rozwój organizmów planktonowych i przyczynia się do pogorszenia sytuacji tlenowej w głębi Bałtyku.

Zanieczyszczenia wód ograniczają m.in. rozwój makroflory dennej i są przyczyną zubożenia ekosystemów wód przybrzeżnych, a szerzej - zmian składu jakościowego i ilościowego flory i fauny bałtyckiej. Wymierają gatunki fitobentosu, czego przykładem jest wyginiecie w polskiej strefie Bałtyku trawy morskiej (*Zostera marina*), natomiast masowo rozprzestrzeniają się brunatnice z rodziny *Ectocarpaceae*. Wzrost eutrofizacji pogarsza stosunki tlenowe wód, zmniejsza ich przezroczystość i prowadzi do zniszczenia równowagi biocenotycznej, czego objawem są masowe zakwity glonów - głównie sinic. Wzrost ilości martwej materii organicznej na dnie morza doprowadza do zaniku życia w tej strefie i do pojawienia się stref zatrutych przez siarkowodor. Stanowi to bezpośrednie zagrożenie, np. dla dorsza, który ma tarliska na głębokości 60-70 m, w strefie tzw. pustyń dennych. Innym zagrożeniem wód morskich jest wzrost stężenia związków toksycznych - węglowodorów, pestycydów i soli metali ciężkich. Substancje te kumulują się w tkankach organizmów morskich, zwłaszcza w tkance tłuszczowej ryb, co zagraża zdrowiu człowieka.

Zagrożenia specyficzne dla przybrzeżnych ekosystemów morskich i morskiej strefy brzegowej to: zakłócenia w naturalnym, przybrzeżnym transporcie piasku przez fale, wynikające z technicznej ochrony brzegu morskiego oraz refulacji, przy których składowiska urobku eliminują miejsca istotne

przyrodniczo. Poważne zagrożenia niosą zanieczyszczenia morskich wód przybrzeżnych i intensywna presja rybołówstwa. Powszechna presja rekreacyjna na plaże morskie jest uważana za jeden z czynników utrudniających odtworzenie kolonii fok na południowym Bałtyku. Zagrożenie stwarza także budowa przystani wodnych i kempingów bez wykonywania ocen oddziaływania na środowisko strefy przybrzeżnej. Ruch dużych jednostek, jak również rekreacja motorowodna powodują wymywanie makrofitów oraz zakłócenia spokoju ostoi ptasich, siedlisk fok i morświnów, a więc gatunków zaliczanych do grupy gatunków wodno-błotnych.

Krytyczna jest sytuacja morświna w Bałtyku, a jej poprawa wymaga mechanizmów wsparcia dla takich technologii rybołówstwa, które nie powodują zagrożenia dla tego gatunku.

Lokalne, lecz bardzo groźne są konflikty między potrzebami ochrony mokradeł, a zamierzeniami inwestycyjnymi. W kilku miejscach w Polsce zamierzenia inwestycyjne zagrażają zniszczeniem obiektów wodno-błotnych o kluczowym znaczeniu dla krajowej różnorodności biologicznej. Charakter powszechny ma konflikt między infrastrukturą drogową, a szlakami sezonowych migracji płazów, powodujący albo masową śmiertelność płazów albo izolację ekologiczną ich populacji.

Zagrożenia dotyczą też wszystkich 18 krajowych gatunków płazów oraz 9 gatunków gadów, występujących w siedliskach mokradłowych lub silnie z nimi związanych. Płazy są zagrożone wskutek likwidowania i zaniku drobnych, podsychających akwenów, stosowania środków chemicznych w rolnictwie, a także przez sztuczne bariery dla ich naturalnych migracji. Tworzą je szlaki komunikacyjne, szczególnie drogi o dużym natężeniu ruchu. Najbardziej zagrożonym gatunkiem jest traszka karpacka. Osuszanie i degradacja siedlisk oraz terenów lęgowych, jak również fizyczne niszczenie przez człowieka to przyczyny poważnego zagrożenia żółwia i węża Eskulapa w Polsce.

Wśród awifauny związanej ze środowiskami wodno-błotnymi do najbardziej zagrożonych należą różne gatunki z rzędu siewkowych, żurawionych, brodzących, a także sowy i inne ptaki drapieżne, w tym orły. Na 54 gatunki siewkowych i brodzących regularnie spotykanych w Polsce, 17 gatunków znajduje się w Czerwonej Księdze i na Czerwonej Liście zwierząt zagrożonych. Populacje większości tych gatunków są najsilniej ograniczane przez osuszanie łąk, regulacje i zabudowę brzegów rzek, zanieczyszczanie wód, odłogowanie gruntów, ale także przez intensyfikację rolnictwa.

Nie ma wątpliwości, że obszary wodno-błotne i związana z nimi różnorodność biologiczna będą w przyszłości podlegały coraz silniejszej antropopresji, co wiąże się przede wszystkim ze zmianami ekonomicznymi. System dopłat bezpośrednich do produkcji rolnej powoduje intensyfikację użytkowania łatwiej dostępnych łąk – zwiększenie liczby pokosów, poziomu nawożenia i obsady bydła. Przykładem szczególnie zagrożonego intensyfikacją cennych przyrodniczo łąk są zmiennowilgotne łąki trzęślicowe - ekosystem bardzo bogaty florystycznie (storczyki, czarcikęs, czarcikęsik, kosaciec syberyjski, nasieźrzał), a związany ze specyficznym systemem gospodarczym - wczesnojesiennym koszeniem runi na ściółkę, co daje możliwość rozwoju rzadkim gatunkom późno dojrzewającym.

Jak wynika z ocen zawartych w Krajowej Strategii Ochrony i Umiarkowanego Użytkowania Różnorodności Biologicznej, sytuację ochrony przyrody w ogóle, a szczególnie ochrony siedlisk wodno-błotnych pogarsza fakt, że niski dochód narodowy nie pozwala na przeznaczanie dostatecznych środków na ochronę przyrody. Skuteczność ochrony siedlisk hydrogenicznym na terenach już chronionych jest i będzie w dużym stopniu uzależniona od wielkości środków finansowych, jakimi dysponują ich administratorzy na ochronę czynną. Jeśli środki te będą niedostateczne, plany ochrony tych obszarów nie będą realizowane.

Niekorzystna sytuacja gospodarcza kraju wyzwała dążenia do osiągania dobrobytu za wszelką cenę i prowadzi do wykorzystywania wszystkich zasobów przyrodniczych, w tym najcenniejszych, wymagających szczególnej ochrony. Postawy takie są powszechne, wykazuje je też administracja samorządowa i rządowa, poszukująca szybkiego wzrostu budżetów. Duże znaczenie ma wciąż niski poziom wiedzy ekologicznej społeczeństwa, w tym także decydentów, którzy powinni mieć świadomość wpływu podejmowanych decyzji na środowisko, w tym na ekosystemy mokradłowe.

Najpoważniejsze obserwowane i prognozowane zagrożenia dla obszarów wodno-błotnych to:

- globalne zmiany klimatu, kontynentalizacja obszarów wodno-błotnych;
- zanik małych obiektów wodno-błotnych wskutek osuszania i postępującego deficytu wody oraz związanego z tym obniżania się poziomu wód gruntowych;
- niewłaściwa realizacja tzw. "małej retencji", prowadząca do przegradzania cieków i niszczenia cennych przyrodniczo torfowisk dla budowy sztucznych zbiorników;
- utrzymywanie się zanieczyszczenia wód;
- zwiększenie depozycji związków azotowych i przyśpieszenie eutrofizacji siedlisk;
- zanik tradycyjnej, ekstensywnej gospodarki łąkarskiej, wycofywanie się rolnictwa z łąk i pastwisk trudno dostępnych;
- prowadzenie zalesień gruntów porolnych bez uwzględniania priorytetu dla cennych przyrodniczo siedlisk łąkowych;
- postępująca, rabunkowa eksploatacja torfu z drobnych wyrobisk;
- presja na udostępnianie do wydobycia torfu dotychczas nie eksploatowanych dużych torfowisk wysokich;
- sprzedaż lub długookresowe wydzierżawianie z zasobu Skarbu Państwa cennych przyrodniczo jezior; próby prowadzenia gospodarki rybackiej w akwenach oligo- i dystroficznych;
- utrzymywanie się nieuporządkowanej gospodarki odpadami;
- intensyfikacja rolnictwa, wynikająca ze Wspólnej Polityki Rolnej UE, prowadząca do chemizacji, zwiększenia dawek nawozowych, intensyfikacji wypasu oraz pokosów;
- koncentracja własności ziemi, a w związku z jej komasacją - upraszczanie krajobrazu dolin rzecznych;
- presja na masowe wykorzystywanie niektórych siedlisk na uprawy produkujące biomasę do celów energetycznych (np. "wierzba energetyczna");
- zaostrzenie konfliktów na styku rolnictwa i ochrony przyrody;
- wzrost intensywności użytkowania terenów rolniczych i stawów hodowlanych powodujący zaostrzenie się konfliktów między gospodarką, a populacjami bobra, wydry, kormorana i czapli siwej; wzrost presji na redukcję tych konfliktowych gatunków;
- wkraczanie zabudowy mieszkalnej i letniskowej w doliny rzek, w strefę brzegu morza i na niziny przymorskie, czego drastycznym przykładem już obecnie jest Półwysep Helski oraz okolice Rowów i Karwi;
- wzrost presji inwestycyjnej; intensywna urbanizacja połączona z rozbudową infrastruktury, powstawanie "barier ekologicznych": dróg, fragmentacja ekosystemów, rozdrobnienie i izolacja

siedlisk populacji poszczególnych gatunków; szczególnie niekorzystna może okazać się fragmentacja bagiennych dolin rzecznych przez trasy szybkiego ruchu;

- presja dużych firm hydro-inżynieryjnych na rozległe umacnianie brzegu morskiego;
- niekontrolowany, skomercjalizowany rozwój turystyki;
- wprowadzanie do środowiska obcych, inwazyjnych gatunków, które nie mając naturalnych wrogów na nowym terenie mogą wygrywać konkurencję z gatunkami rodzimymi.

W podsumowaniu należy podkreślić, że część z wymienionych zagrożeń jest efektem nie wystarczającego uwzględnienia potrzeb ochrony środowiska, w tym obszarów wodno-błotnych, zarówno w obowiązującym prawie (np. dotyczącym morza), jak i pragmatyce służbowej (np. pomijanie służb ochrony przyrody w procesach planistycznych).

6. CELE STRATEGII

6.1. Cele nadrzędne Strategii (oczekiwane efekty jej wdrażania)

Cele nadrzędne Strategii to powszechna ochrona środowisk wodno-błotnych w kraju na drodze:

- A. zapewnienia ciągłości istnienia i naturalnego charakteru środowisk zachowanych dotychczas obszarów wodno-błotnych oraz pełniących przez nie funkcji ekologicznych;
- B. zatrzymania procesu degradacji i zanikania środowisk wodno-błotnych;
- C. restytucji przyrodniczej obszarów zdegradowanych.

Ochrona ta powinna być realizowana w odniesieniu do całych ekosystemów, jak i pojedynczych elementów składających się na różnorodność biologiczną: biotopów wodno-błotnych, zbiorowisk roślinnych, a także cennych gatunków fauny i flory.

Osiągnięcie nadrzędnych celów Strategii wymaga zastosowania różnego rodzaju działań, w tym:

- wdrożenia zasad zrównoważonej gospodarki rolnej, leśnej i rybackiej - w tym morskiej; a także wdrożenie zintegrowanego planowania zagospodarowania obszarów cennych przyrodniczo, uwzględniającego także potrzeby ochrony przyrody;
- ochrony prawnej obiektów najcenniejszych; stworzenia spójnego systemu obszarów chronionych, w którym wszystkie typy siedlisk wodno-błotnych będą ujęte w reprezentatywnym stopniu;
- renaturyzacji obszarów przeobrażonych, na których ustało użytkowanie;
- stworzenia systemu finansowania ochrony ekosystemów hydrogenicznnych;
- aktywnej ochrony wybrzeża Morza Bałtyckiego poprzez budowę i instalowanie oraz prawidłową eksploatację urządzeń oczyszczających w dorzeczach i na statkach;
- w planowaniu przestrzennym: wdrożenie zasad racjonalnej urbanizacji na obszarach przyległych do siedlisk wodno-błotnych, w tym szczególnie zasad racjonalnej gospodarki wodno-ściekowej;
- wzmacniania współpracy międzynarodowej, w tym zwłaszcza z krajami sąsiadującymi z Polską, w zakresie ochrony i zrównoważonego użytkowania zasobów wodnych.

Działania te mogą być skuteczne w warunkach odpowiednio ukształtowanego i skutecznego systemu prawnego oraz w klimacie poprawy społecznego odbioru problematyki ochrony obszarów wodno-błotnych.

Powyższe cele zgodne są z celami II Polityki Ekologicznej Państwa, która podkreśla, że zachowanie naturalnego charakteru oraz ochrona różnorodności biologicznej i krajobrazowej są istotne dla zapewnienia bezpieczeństwa ekologicznego państwa, a dalej precyzuje zadania władz państwowych, do których należy tworzenie warunków sprzyjających ochronie różnorodności biologicznej poprzez: "poprawę stanu środowiska - usunięcie lub ograniczenie zagrożeń dla zachowania różnorodności biologicznej i krajobrazowej; zachowanie, odtworzenie i wzbogacanie zasobów przyrody i osiągnięcie powszechnej akceptacji dla zachowania całości spuścizny przyrodniczej i kulturowej Polski".

6.2. Cele strategiczne (stworzenie warunków skutecznej realizacji Strategii, tj. osiągnięcia celów nadrzędnych)

Podstawowe cele strategiczne wskazują na zasadnicze obszary działań, które muszą być podjęte, by zaistniały warunki sprzyjające wprowadzaniu w życie celów nadrzędnych Strategii. Uznając za konieczną powszechną ochronę środowisk wodno-błotnych przyjmuje się następujące cele strategiczne:

- I. Doskonalenie i harmonizacja przepisów prawnych.
- II. Synchronizacja działań różnych resortów, struktur zarządzania i organizacji.
- III. Synchronizacja działań w zakresie zalesień siedlisk hydrogenicznych.
- IV. Ochrona prawna obiektów najcenniejszych przez włączanie ich w sieć obszarów chronionych.
- V. Wskazanie priorytetowych obszarów wymagających ochrony lub renaturyzacji.
- VI. Rozwój metod czynnej ochrony obszarów wodno-błotnych.
- VII. Usprawnienie i wdrożenie instrumentów finansowych w sferze ochrony środowiska, wspierających ochronę obszarów wodno-błotnych.
- VIII. Zapewnienie właściwej edukacji i promocji wartości obszarów wodno-błotnych, ich zagrożeń oraz potrzeb ochrony.
- IX. Rozwój badań naukowych i monitoringu na obszarach wodno-błotnych, w tym stworzenie zintegrowanego monitoringu obszarów wodno-błotnych objętych ochroną w ramach sieci Natura 2000, obszarów objętych Dyrektywą Azotanową i obszarów wdrażania Wspólnej Polityki Rolnej.

I. Doskonalenie i harmonizacja przepisów prawnych

Cele operacyjne:

1. Spójność systemu prawnego i przepisów mających wpływ na obszary wodno-błotne, w tym szczególnie: Prawa Ochrony Środowiska, Prawa Wodnego, przepisów dotyczących zagospodarowania przestrzennego, przepisów dotyczących eksploatacji kopalin (w tym torfu), ustawy o lasach.
2. Skuteczne i pełne wdrożenie Ramowej Dyrektywy Wodnej.

3. Właściwe zasady planistyczno-prawne dotyczące racjonalnego gospodarowania w jednostkach hydrograficznych i na terenach mokradłowych.
4. Utworzenie dobrej jakościowo sieci obszarów Natura 2000 i efektywnego systemu zarządzania nimi.
5. Wypracowanie praktyk skutecznej kompensacji przyrodniczej w obszarach Natura 2000.
6. Zapewnienie odpowiedniej rangi obszarów wodno-błotnych w Krajowym Programie Rolnośrodowiskowym, w programach zabezpieczenia przeciwpowodziowego, a także w programach gospodarowania zasobami wodnymi oraz w Programie Ochrony Brzegów Morskich.
7. Uzyskanie możliwości pozyskiwania lub dzierżawy gruntów od ANR na cele ochrony przyrody.
8. Uwzględnienie potrzeb ochrony przyrody w systemie gospodarowania nieruchomościami wodnymi (dzierżawa i sprzedaż jezior).
9. Niedopuszczenie do eksploatacji torfu z dotychczas nie eksploatowanych torfowisk wysokich.
10. Wypracowanie skutecznych i sprawnych procedur stosowania Art. 118 ustawy o ochronie przyrody, nie ograniczonych do terenów objętych formalną ochroną.
11. Ujęcie specyfiki obszarów wodno-błotnych w aktach prawnych dotyczących trybu i sposobu sporządzania planów ochrony oraz sposobów ochrony parków narodowych, rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych oraz obszarów Natura 2000.

II. Synchronizacja działań różnych resortów, struktur zarządzania i organizacji

Cele operacyjne:

1. Synchronizacja działań na rzecz ochrony łąk bagiennych i podmokłych, przewidywanych w programach Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi z planami ochrony obszarów wodno-błotnych, opracowywanymi w Ministerstwie Środowiska (m.in. Natura 2000, a także plany ochrony parków narodowych, krajobrazowych i rezerwatów).
2. Uzgodnienie interesów jednostek rządowych, samorządowych i pozarządowych w kwestii ochrony obszarów wodno-błotnych.
3. Synchronizacja ochrony obszarów wodno-błotnych z programami ochrony przeciwpowodziowej, gospodarowania zasobami wodnymi w zlewniach, ochrony brzegu morskiego. Pełne wdrożenie Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych. Pełne uwzględnienie potrzeb ekosystemów wodnych i błotnych w programach zapobiegania zanieczyszczeniom azotem ze źródeł rolniczych w zlewniach obszarów wodno-błotnych.
4. Wzmacnianie współpracy transgranicznej w zakresie ochrony zlewni wykraczających poza granice kraju, w tym ochrony transgranicznych obszarów wodno-błotnych.
5. Usprawnienie rozwiązań instytucjonalnych przy planowaniu inwestycji, dla zapewnienia ochrony obszarów wodno-błotnych i cennych ekosystemów wodnych. Pełne uwzględnienie problematyki wpływu inwestycji na obszary wodno-błotne, w tym na ich

hydroekologię oraz na różnorodność biologiczną w procedurach ocen oddziaływania na środowisko.

6. Wdrożenie programu budowy przejść dla płazów i innych zwierząt zasiedlających siedliska wodne i błotne do wszystkich projektów budowy i rozbudowy infrastruktury drogowej i kolejowej.
7. Opracowanie i wdrożenie właściwych zasad planistyczno-prawnych dotyczących racjonalnego zagospodarowania terenów wodno-błotnych, a także pasa ochronnego i technicznego brzegu morskiego.
8. Opracowanie i wdrożenie krajowego planu międzysektorowego dotyczącego ochrony i racjonalnego gospodarowania na obszarach wodno-błotnych - wdrożenie zasady wspólnej odpowiedzialności.
9. Uwzględnienie potrzeb ochrony obszarów wodno-błotnych i ich przyrody w międzynarodowych, krajowych, regionalnych i sektorowych strategiach i programach rozwoju, zwłaszcza dotyczących rozwoju regionalnego, rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich, rybołówstwa oraz w planach ochrony przeciwpowodziowej kraju. Dotyczy to nie tylko bezpośredniego wsparcia dla obszarów wodno-błotnych, ale także wsparcia dla działań w zlewniach - np. ograniczenia spływu zanieczyszczeń.
10. Lobbing w Unii Europejskiej na rzecz ujęcia potrzeb ochrony polskich ekosystemów wodno-błotnych w instrumentach Wspólnej Polityki Rolnej oraz instrumentach dotyczących rybołówstwa morskiego.
11. Rozszerzenie Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich o mechanizmy wsparcia dla pro-przyrodniczych form gospodarki rybackiej, zarówno w akwenach naturalnych, jak i na stawach rybnych.

III. Synchronizacja działań w zakresie zalesień siedlisk hydrogenicznyc

Cele operacyjne:

1. Międzyresortowa synchronizacja działań w ramach Krajowego Programu Zwiększania Lesistości, Programu Zalesień Gruntów Rolnych i Krajowego Programu Rolnośrodowiskowego.
2. Nie dopuszczenie do zalesienia siedlisk dolinowych, w których las nie jest naturalnym ogniwem sukcesyjnym. Dotyczy to w pierwszym rzędzie torfowisk, w których stratygrafia złoże nie wskazuje na sukcesję w kierunku zbiorowiska leśnego.
3. Ustalenie priorytetu dla zalesiania siedlisk hydrogenicznyc, na których może nastąpić zwiększenie naturalnej różnorodności biologicznej. W szczególności dotyczy to terenów łągowyc, na których możliwe jest odtworzenie różnych, właściwych dla tej grupy siedlisk, typów lasów. Są to przede wszystkim tereny przyrzeczne w dużych dolinach, a niekiedy całe doliny niewielkic cieków, w których występowały łągi przystrumykowe. Priorytet powinny mieć także zalesienia, które mogą hamować eutrofizację siedlisk wodno-błotnych (bariery biogeochemiczne).
4. Odtworzenie lasów:
  - grądowyc na niewielkic, mineralnych wyspach wśród bezdrzewnych łąk,
  - olsów, które zajmowały z reguły brzeżne strefy dolin rzecznych.

5. Zabagnianie siedlisk odwodnionych z glebami organicznymi przed dokonaniem zalesienia, w celu uniknięcia strat materii organicznej w glebach.
6. Dostosowywanie składu gatunkowego drzewostanów do określonych typów siedlisk hydrogenicznych.
7. Tworzenie leśnych korytarzy ekologicznych pomiędzy kompleksami terenów wodno-błotnych w celu umożliwienia migracji gatunkom wędrownym.

IV. Ochrona prawna obiektów najcenniejszych przez włączanie ich w sieć obszarów chronionych

1. Włączanie cennych obiektów wodno-błotnych w sieć obszarów chronionych tworzoną przez:
  - krajowy system obszarów chronionych,
  - sieć Natura 2000,
  - obszary konwencji Ramsar.
2. Utworzenie obszarów chronionych wynikających ze zobowiązań międzynarodowych Polski:
  - obszarów sieci Natura 2000 zapewniających reprezentatywne ujęcie wszystkich gatunków i typów siedlisk przyrodniczych z załączników Dyrektyw: Ptasiej i Siedliskowej,
  - morskich obszarów chronionych wynikających z Konwencji Helsińskiej.
3. Uzupelnienie reprezentacji ekosystemów wodno-błotnych Polski przez dodanie najcenniejszych obiektów reprezentujących najcenniejsze typy tych siedlisk do Spisu Ramsar (dotyczy to ekosystemów morskich, bałtyckich torfowisk wysokich, lasów łągowych, dolin wielkich rzek, dolin małych rzek pomorskich, jezior lobeliowych, mezotroficznych jezior ramienicowych, obszarów koncentracji torfowisk kotłowych i jezierek dystroficznych).
4. Objęcie formalną ochroną, np. jako obszarów chronionego krajobrazu korytarzy ekologicznych tworzonych przez obszary dolinowe.
5. Poprawa skuteczności ochrony parków narodowych, rezerwatów i obszarów Natura 2000 przez:
  - opracowanie i ustanowienie planów ochrony,
  - uspołecznienie i wsparcie naukowe procesu planowania ochrony,
  - stworzenie mechanizmów finansowania koniecznych dla prowadzenia powtarzalnych działań ochronnych,
  - stworzenie monitoringu skuteczności ochrony i systemu wykorzystania wyników monitoringu dla doskonalenia ochrony przez cykliczną rewizję koncepcji i planów ochrony.

V. Wskazanie priorytetowych obszarów wymagających ochrony lub renaturyzacji

Cele operacyjne:

1. Stworzenie systemu informacji przestrzennej o obszarach wodno-błotnych na poziomie krajowym i regionalnym oraz upowszechnienie jego wykorzystania.

2. Przeprowadzenie i stałe aktualizowanie inwentaryzacji i waloryzacji obszarów wodno-błotnych.
3. Ustalenie obszarów szczególnie cennych (z powodu rzadkości występowania określonego typu ekosystemów, zbiorowisk i gatunków lub szczególnie wysokiego uwodnienia), które należy chronić lub renaturyzować.
4. Identyfikacja konfliktowych przecięć szlaków migracji zwierząt (szczególnie płazów) z drogami.
5. Opracowanie czerwonej listy ekosystemów wodno-błotnych specjalnej troski.
6. Weryfikacja krajowych i regionalnych czerwonych list gatunków, w zakresie gatunków związanych z siedliskami wodno-błotnymi.
7. Wskazanie obiektów wodno-błotnych kluczowych z punktu widzenia zobowiązań międzynarodowych Polski, w tym takich jak:
  - Dyrektywy Ptasiej i Siedliskowej,
  - Konwencji Berneńskiej,
  - Konwencji Helsińskiej,
  - Celu 2010.

VI. Rozwój metod czynnej ochrony obszarów wodno-błotnych

Cele operacyjne:

1. Upowszechnienie wykorzystywania biomasy roślinnej z łąk bagiennych, przede wszystkim jako opału dla lokalnych kotłowni.
2. Uwzględnianie w bilansach wodnych zlewni potrzeb ochrony ekosystemów dolinowych.
3. Doskonalenie metod renaturyzacji dostosowanych do typów mokradeł, charakteru ich przeobrażeń i docelowych ekosystemów.
4. Przeciwdziałanie bezproduktywnemu odpływowi wód z siedlisk zmeliorowanych.
5. Upowszechnianie metod gospodarowania rolniczego w warunkach wysokiego uwodnienia.
6. Opracowanie i wdrożenie krajowych Programów Ochrony Gatunków (Species Action Plan) dla chronionych gatunków obszarów wodnych i błotnych oraz wybranych Programów Ochrony Siedlisk (Habitat Action Plan).
7. Opracowanie i upowszechnienie przyrodniczego kierunku rekultywacji wyeksploatowanych torfowisk oraz żwirowni i piaskowni w dolinach rzecznych.
8. Doskonalenie rozwiązań technicznych dotyczących przejść dla płazów.

VII. Usprawnienie i wdrożenie instrumentów finansowych w sferze ochrony środowiska, wspierających ochronę obszarów wodno-błotnych.

Cele operacyjne:

1. Identyfikacja instrumentów realizacji ochrony obszarów priorytetowych ze szczególnym uwzględnieniem instrumentów UE, m.in. takich jak wsparcie dla gospodarki rolnej na

obszarach ze specyficznymi utrudnieniami, instrumenty wsparcia rybołówstwa, wspieranie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych.

2. Stworzenie zabezpieczenia finansowego dla ochrony obszarów wodno-błotnych przez właściwą dystrybucję środków finansowych na:
  - ochronę czystości wód,
  - ochronę przeciwpowodziową,
  - regulacje rzek, melioracje wodne,
  - małą retencję,
  - ochronę różnorodności biologicznej.
3. Usprawnienie źródeł finansowania działań podejmowanych dla ochrony obszarów wodno-błotnych, takich jak:
  - przygotowywanie dokumentacji niezbędnych do tworzenia torfowiskowych obszarów chronionych, planów ich ochrony oraz realizacji tych planów,
  - prowadzenie działań czynnej ochrony obszarów wodno-błotnych, także poza obszarami objętymi formalną ochroną,
  - prowadzenie powtarzalnych zabiegów ochronnych (np. ciągły wypas lub koszenie, realizowane w parkach narodowych, rezerwach przyrody, użytkach ekologicznych lub obszarach Natura 2000 jako zabieg ochronny, a nie jako forma działalności rolniczej),
  - stałe zwalczanie wybranych ekspansywnych gatunków obcych zagrażających gatunkom rodzimym,
  - wykup szczególnie cennych torfowisk,
  - uzupełnianie i utrzymywanie baz danych,
  - podnoszenie świadomości ekologicznej,
  - uzupełnianie wiedzy nt. stanu oraz uwarunkowań ekologicznych priorytetowych obiektów chronionych, metod ich ochrony oraz zasad gospodarowania,
  - przygotowywanie wniosków o finansowanie projektów w zakresie ochrony czynnej.
4. Stworzenie ścieżek wsparcia dla stosowania technicznych zabezpieczeń przed szkodami gospodarczymi powodowanymi przez bobry, wydry, kormorany i czaple, dla minimalizacji presji na redukcję liczebności tych gatunków i wypłacanych odszkodowań.
5. Tworzenie mechanizmów finansowania oraz zapewnienie funkcjonowania mechanizmów ekonomicznych i rynkowych w polityce ekologicznej dzięki systemowi obejmującemu przykładowo:
  - opłaty za gospodarcze korzystanie ze środowiska i wprowadzanie w nim zmian (w szczególności za pobór wód, z wyjątkiem ich poboru dla potrzeb chowu i hodowli ryb),
  - opłaty za zanieczyszczanie różnych komponentów środowiska (w tym za zanieczyszczenia niematerialne),

- kary pieniężne jako instrument wymuszania przestrzegania norm, nakazów i zakazów oraz innych form regulacji bezpośredniej,
- subsydiowanie ze środków publicznych przedsięwzięć w zakresie ochrony środowiska, w tym rekompensaty za ograniczenia prawa własności związane z obejmowaniem obszarów i obiektów cennych przyrodniczo różnymi formami ochrony, a ponadto rekompensaty za utratę korzyści w chowie i hodowli ryb powstałych z tytułu ograniczeń dla hodowców ryb,
- wprowadzenie systemu opłat produktowych i depozytów ekologicznych (i/lub systemów "mieszanych") jako systemu motywacji do gospodarki proekologicznej,
- opłaty użytkowe za korzystanie z publicznych urządzeń technicznych dotyczących ochrony środowiska,
- ekologiczny podatek od paliw i/lub podatek węglowy jako szczególną formę opłaty produktowej,
- zastawy ekologiczne oraz obowiązkowe i dobrowolne ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej od szkód ekologicznych jako system ubezpieczeń dla przedsiębiorstw, których działalność może oddziaływać negatywnie na środowisko obszarów wodno-błotnych,
- rozwiązania podatkowe wspierające przedsiębiorców stosujących pro-ekologiczne zasady gospodarowania na obszarach wodno-błotnych,
- rynki zbywalnych uprawnień do emisji zanieczyszczeń i instrumenty pochodne od nich (np. "związki emitentów").

6. Usprawnienie istniejących kanałów finansowania, przez:

- lepsze wykorzystanie środków „LIFE +” i innych zagranicznych źródeł finansowania,
- usunięcie istniejących barier organizacyjnych utrudniających korzystanie ze środków NFOŚiGW oraz Ekofundusz.

VIII. Zapewnienie właściwej edukacji i promocji wartości obszarów wodno-błotnych, ich zagrożeń oraz potrzeb ochrony

Cele operacyjne:

1. Uświadamianie decydującym i społecznościom lokalnym wartości obszarów wodnych i błotnych oraz konieczności ich ochrony.
2. Wypracowanie i upowszechnienie wspólnych z odpowiednimi podmiotami "kodeksów dobrej praktyki" dotyczących:
  - regulacji i konserwacji cieków oraz ochrony przeciwpowodziowej,
  - ochrony brzegu morskiego,
  - melioracji,
  - małej retencji,
  - pozyskiwania trzciny,
  - rybołówstwa morskiego.

3. Upowszechnienie "kodeksu dobrych praktyk rybackich".
4. Wykształcenie u właścicieli cennych przyrodniczo obszarów wodno-błotnych poczucia dumy z tytułu ich posiadania i świadomej ochrony, szczególnie w kontekście możliwości rozwijania agroturystyki.
5. Rozwój eko- i agroturystyki korzystającej z walorów ekosystemów wodno-błotnych, wypracowanie i upowszechnienie dobrych praktyk w zakresie turystycznego udostępnienia tych terenów i łączenia turystyki z poznawaniem przyrody.
6. Rozwój rynku produktów lokalnych związanych z obszarami wodno-błotnymi.
7. Opracowanie materiałów szkoleniowych dla doradców rolnośrodowiskowych, ze szczególnym uwzględnieniem ochrony obszarów wodno-błotnych.
8. Szerokie udostępnienie i promocja wiedzy o torfowiskach i sposobach ich ochrony zwłaszcza poprzez ogólnodostępne publikacje i broszury informacyjne.
9. Upowszechnienie znajomości regulacji prawnych istotnych dla ochrony torfowisk.
10. Szkolenie służb ochrony przyrody, właścicieli obszarów wodno-błotnych, pracowników Lasów Państwowych, rolników, realizatorów robót hydrotechnicznych, rybaków i innych zainteresowanych nt. zasad prowadzenia prac dotyczących obszarów wodno-błotnych.
11. Przekazanie wiedzy właścicielom torfowisk, jak należy je chronić oraz jakie są możliwości uzyskania pomocy finansowej i doradczej.
12. Zainteresowanie społeczeństwa (wszystkie grupy wiekowe) osobiwościami przyrody ekosystemów wodno-błotnych. Rozbudowa słabo rozwiniętych dotychczas kierunków edukacji (np. przyroda i ekologia morza i brzegu morskiego).
13. Stworzenie specjalistycznych "ośrodków edukacji związanych z obszarami wodno-błotnymi".
14. Wspieranie wszelkiej aktywności obywatelskiej i lokalnej dotyczącej ochrony obszarów wodno-błotnych lub ich elementów.

IX. Rozwój badań naukowych i monitoringu na obszarach wodno-błotnych, w tym stworzenie zintegrowanego monitoringu obszarów wodno-błotnych objętych ochroną w ramach sieci Natura 2000, obszarów objętych Dyrektywą Azotanową i obszarów wdrażania Wspólnej Polityki Rolnej.

Cele operacyjne:

1. Opracowanie zasad monitoringu zmian obszarów wodnych i błotnych pozostających w stanie naturalnym, semi-naturalnym i przeobrażonym, przy uwzględnieniu i rozróżnieniu wpływu określonych działań gospodarczych, ochronnych lub renaturyzacyjnych – wg kryteriów i wskaźników monitoringu zgodnych z zaleceniami Konwencji Ramsar.
2. Wdrożenie opracowanych zasad monitoringu lokalnego, wypracowanie i wdrożenie procedur "sprzężenia zwrotnego" - modyfikowania i ulepszania metod ochrony obszarów wodno-błotnych pod wpływem wyników monitoringu.
3. Krajowa ocena różnorodności biologicznej obszarów wodno-błotnych i jej tendencji dynamicznych, pod kątem "celu 2010". Wskazanie obiektów kluczowych dla realizacji "celu 2010".

4. Budowa Systemu Informacji Przestrzennej o Torfowiskach na poziomie krajowym i regionalnym oraz zapewnienie dopływu danych do ww. Systemu.
5. Pogłębienie rozpoznania biologii i ekologii "gatunków zwornikowych" dla ekosystemów wodno-błotnych.
6. Badanie długofalowych skutków i skuteczności zabiegów renaturyzacyjnych. szczególnie procesów przekształcania się roślinności oraz zjawisk biochemicznych związanych z wtórnym zabagnieniem.
7. Obserwacje i analiza zjawisk o charakterze globalnym, mogących mieć wpływ na stan obszarów wodno-błotnych, w tym przede wszystkim przyczyn i skutków zwiększania się częstotliwości susz i powodzi.
8. Sporządzenie przeglądu planów realizacji inwestycji mających szczególnie negatywne skutki dla obszarów wodno-błotnych.
9. Rozwój naukowych podstaw przeciwdziałania niekorzystnym zmianom na obszarach wodnych i błotnych – śródlądowych, przy morskich i morskich, w tym priorytetowych:
  - ekosystemach i siedliskach,
  - zbiorowiskach roślinnych i zwierzęcych,
  - wśród gatunków flory i fauny.
10. Opracowanie metodyki uwzględniania w bilansach wodnych zlewni potrzeb ochrony ekosystemów dolinowych.
11. Doskonalenie metodyki sporządzania planów ochrony dla rezerwatów, o których specyfice decydują obszary wodno-błotne.
12. Opracowanie metod przeciwdziałania odpływowi wód z obszarów zmeliorowanych przy zastosowaniu różnych środków technicznych, w tym budowy automatycznych urządzeń piętrzących.
13. Opracowanie metod gospodarowania rolniczego w warunkach wysokiego uwodnienia siedlisk łąkowych.

7. WSKAZANIA REALIZACYJNE

7.1. Kompetencje i odpowiedzialność za osiągnięcie poszczególnych celów operacyjnych

1. Działy: Środowisko, Nauka:

- utworzenie przestrzennego systemu informacji o obszarach wodno-błotnych;
- inwentaryzacja przyrodnicza i badanie roli ekologicznej obszarów wodnych i błotnych;
- uzupełnienie brakującej wiedzy biologicznej, opracowanie instrukcji zawierającej informacje o podstawowych zasadach ochrony i racjonalnego zagospodarowania obszarów wodnych i błotnych;
- opracowanie dokumentacji dla tworzenia obszarów chronionych;
- uzupełnianie i wdrażanie sieci Natura 2000;
- opracowanie programów ochrony siedlisk i gatunków;

- badanie wpływu, opracowanie i prowadzenie monitoringu zmian wskutek określonych przedsięwzięć gospodarczych oraz działań ochronnych;
- opracowywanie i wdrażanie technicznych zabezpieczeń przed szkodami od bobrów.

2. Dział: Gospodarka Wodna:

- wdrażanie zasad gospodarki zasobami wodnymi na poziomie zlewni, poprawa retencji kraju;
- wypracowanie zasad "proekologicznego zabezpieczenia przeciwpowodziowego" i zagospodarowania dolin rzecznych, w tym regulacji rzek;
- wypracowanie strategii alokacji środków na regulacje i utrzymanie cieków, uwzględniającej potrzeby ochrony przyrody i gospodarki, z pozostawieniem części cieków do naturalnej dynamiki;
- rygorystyczne wdrożenie zasady budowy przepławek dla ryb we wszystkich nowych i remontowanych obiektach przegradzających cieki oraz uzupełnienie przepławek w obiektach istniejących.

3. Dział: Gospodarka Morska:

- opracowanie i wdrożenie strategii ochrony brzegu morskiego;

4. Dział: Transport:

- rozwiązywanie konfliktów między ochroną mokradeł, a rozbudową infrastruktury transportu, w tym wdrożenie zasady budowy przejść dla zwierząt we wszystkich nowych inwestycjach drogowych i kolejowych;

5. Działy: Gospodarka, Gospodarka Wodna, Rolnictwo, Turystyka:

- opracowanie zasad wykonywania prac, zasady dobrej praktyki w rolnictwie, leśnictwie - szkolenie pracowników;
- wdrażanie programów ochrony wszystkich wód wraz z Bałtykiem (redukcja ścieków przemysłowych, komunalnych, rolniczych);
- zapobieganie degradacji obszarów wodno-błotnych poprzez opracowanie programu wspierania turystyki wiejskiej (programy informacyjne i pilotażowe przedsięwzięcia).

6. Działy: Oświata i wychowanie, Środowisko:

- podnoszenie świadomości ekologicznej społeczeństwa.

7. Dział: Rolnictwo:

- doskonalenie i realizacja programów rolnośrodowiskowych;
- opracowanie zasad i realizacja wsparcia dla gospodarstw niskonakładowych;
- wypracowanie innych źródeł dofinansowania rozwoju zrównoważonej gospodarki rolnej i rybackiej;
- opracowanie zasad i realizacja zalesień, w tym zalesień gruntów porolnych;
- doskonalenie zasad, kryteriów i wskaźników dobrej praktyki rolniczej sprzyjającej zachowaniu mokradeł.

7.2. Najpilniejsze problemy do opracowania w trybie studialnym (ekspertyzy)

1. Analiza zgodności i rozbieżności interesów jednostek rządowych, samorządowych i pozarządowych w aspekcie realizacji Strategii.
2. Analiza "tła finansowego" ochrony obszarów wodno-błotnych - obecnej dystrybucji środków finansowych na cele związane pośrednio i bezpośrednio z ochroną (ochrona czystości wód, ochrona przeciwpowodziowa, regulacje rzek, melioracje wodne, mała retencja, ochrona różnorodności biologicznej obszarów wodno-błotnych) oraz trendów w tym zakresie w ciągu ostatnich 10 lat. Analiza skuteczności, barier i "wąskich gardeł" obecnego systemu finansowania ochrony mokradeł, w tym procedur NFOŚiGW, WFOŚiGW, EkoFunduszu oraz strumieni środków unijnych.
3. Analiza przyrodniczych oraz społeczno-gospodarczych, w tym finansowych, aspektów wdrażania różnych wariantów (modeli) ochrony przeciwpowodziowej;
4. Weryfikacja wojewódzkich programów "małej retencji" pod kątem ich wpływu na ekosystemy obszarów wodno-błotnych oraz ujęcia w nich potrzeb ochrony mokradeł.
5. Analiza ekologicznych skutków oraz kwestii finansowych w zakresie gospodarowania i zarządzania w pasie technicznym i ochronnym na nisko położonych brzegach morskich oraz w estuariach rzek i strumieni uchodzących do morza i jego zatok.
6. Analiza ujęcia obszarów wodno-błotnych przez obecny system obszarów chronionych łącznie z siecią Natura 2000 i siecią obszarów włączonych do spisu Ramsar.
7. Analiza skuteczności ochrony obszarów wodno-błotnych przez obecny system obszarów chronionych
8. Analiza kosztów realizacji Strategii ze wskazaniem finansowej realności zawartych w niej postulatów oraz możliwości generowania środków z różnych źródeł, w tym programów operacyjnych (sektorowych i regionalnych) oraz planów rozwojowych dotowanych przez Unię Europejską.
9. Analiza ekonomiczna gospodarki leśnej na skrajnych siedliskach wodno-błotnych (bory bagienne, olsy) pod kątem relacji opłacalności pozyskania drewna w świetle pozaprodukcyjnych wartości tych lasów.

7.3. Najpilniejsze zadania w zakresie tworzenia mechanizmów finansowych

1. Wprowadzenie opłat produktowych (podatków ekologicznych) i depozytów.
2. Zmiana funkcji kar ekologicznych, w kierunku nadania im charakteru instrumentu wyłącznie represyjnego, stosowanego incydentalnie w przypadku zawinionych przez dany podmiot szkód ekologicznych, niedotrzymania ustalonych poziomów emisji zanieczyszczeń, warunków realizacji obiektów ochronnych itp.
3. Ustalenie przejrzystych zasad subwencjonowania ochrony środowiska, zarówno w formie bezpośrednich dotacji, jak i w formie pośredniej (np. kredyty preferencyjne), z uwzględnieniem uwarunkowań międzynarodowych, a w szczególności:
  - ograniczeń w stosowaniu subwencji wynikających z przynależności Polski do Światowej Organizacji Handlu (WTO) (praktyka realizacyjna Komitetu ds. Subsydiów, porozumienia o subsydiach i środkach wyrównawczych w handlu przyjęte w ramach Rundy Urugwajskiej oraz "klauzula transformacji" WTO);

- zaleceń Unii Europejskiej w sprawie ograniczania wsparcia publicznego dla inwestycji w ochronie środowiska podejmowanych przez podmioty gospodarcze.

4. Wprowadzenie dobrowolnych, a w uzasadnionych przypadkach - przy szczególnie dużym stopniu występującego ryzyka środowiskowego - także obowiązkowych ubezpieczeń odpowiedzialności cywilnej od szkód ekologicznych.
5. Wprowadzenie możliwości zbywania uprawnień do emisji zanieczyszczeń w zakresie i na warunkach szczegółowo ustalanych w oparciu o zasadę skuteczności ekologicznej i efektywności ekonomicznej. Wprowadzenie metod stopniowego włączania kosztów zewnętrznych do cen energii i surowców, produktów, usług komunalnych, transportowych i innych wraz z mechanizmami równoważącymi obciążenia finansowe społeczeństwa w innych obszarach.
6. Rozwój rynku produktów lokalnych (w tym produktu turystycznego) związanych ze zrównoważonym użytkowaniem ekosystemów wodnych i błotnych.

7.4 Finansowanie zadań wynikających z wdrażania Strategii

Finansowanie zadań wynikających z wdrażania Strategii powinno mieścić się w systemie finansowania środowiska i wymaga modyfikacji kierunków rozwoju zapisanych zarówno w krajowych jak i regionalnych programach i strategiach rozwoju, a co za tym idzie i dostosowania źródeł finansowania. Propozycję źródeł finansowania poszczególnych zadań wynikających ze Strategii zapisano w planie działań.

**PLAN DZIAŁAŃ DO DOKUMENTU
"STRATEGIA OCHRONY OBSZARÓW WODNO-BŁOTNYCH W POLSCE" (na lata 2006-2013)**

Lp.	Zadanie	Priorytet	Podmiot odpowiedzialny	Sposób wdrożenia	Podmioty uczestniczące	Okres realizacji	Szacunkowe koszty brutto [PLN]	w tym z budżetu państwa	Potencjalne źródło finansowania	Uwagi realizacyjne
	DZIAŁ „ŚRODOWISKO”									
	Sfera „Ochrona przyrody”									
<i>Cel operacyjny:</i>	Dokonanie kompleksowej inwentaryzacji i waloryzacji obszarów wodno-błotnych w Polsce.									
<i>Zadania:</i>										
1.	Dokonanie przeglądu aktualnego stanu wiedzy na temat obszarów wodno-błotnych, w tym ich lokalizacji, charakterystyki przyrodniczej, waloryzacji, identyfikacji istniejących i potencjalnych zagrożeń, prowadzonych i planowanych działań ochronnych, itp. Identyfikacja obszarów, procesów lub problemów, które wymagają rozpoznania w ramach dokonywania kompleksowej inwentaryzacji i waloryzacji obszarów wodno-błotnych.	!!	MŚ	Poprzez zamówienie stosownych ekspertyz.	jednostki naukowo-badawcze i konsultingowe, NGO	2006 - 2007	80 tys.	0	NFOŚiGW	Rozpoznanie stanu obszarów wodno-błotnych powinno obejmować m.in. następujące elementy: - ocena stanu dotychczasowej ochrony; - nasilenia problemów wynikających z występowania gatunków konfliktowych (np. bobra, wydry, kormorana, czapli); - zagrożenia z tytułu wnikania gatunków obcych; - konfliktowe przecięcia szlaków migracji zwierząt z istniejącymi i planowanymi elementami infrastruktury liniowej, w tym zwłaszcza drogami.
2.	Wypracowanie i wdrożenie systemowych mechanizmów prowadzenia obowiązkowych inwentaryzacji i ocen obszarów wodno-błotnych.	!!!	MŚ	Poprzez dokonanie stosownych korekt aktów prawnych i innych dokumentów branżowych.	MŚ	2006	bez dodatkowych kosztów	0	środki własne	Przykładowo, procedury oceny stanu mokradel leśnych powinny zostać włączone do zakresu Programów Ochrony Przyrody nadleśnictw. Analogicznie dla terenów nieleśnych obowiązek przeprowadzania terenowej inwentaryzacji obszarów wodno-błotnych powinien zostać wprowadzony przy okazji wykonywania opracowań ekofizjograficznych oraz studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowywania przestrzennego gmin.
3.	Przeprowadzenie niezbędnych prac inwentaryzacyjnych i waloryzacyjnych.	!!	MŚ	Poprzez zamówienie stosownych prac badawczych, w tym badań terenowych.	jednostki naukowo-badawcze i konsultingowe, NGO	2007 -2010	1230 tys.	0	NFOŚiGW, WFOŚiGW	Inwentaryzacja powinna dotyczyć także zdegradowanych obszarów wodno-błotnych. W ramach wniosków powinny zostać zaproponowane obszary zasługujące na objęcie ochroną prawną oraz wskazane obszary wymagające podjęcia działań aktywnej ochrony, w tym renaturyzacji.

Lp.	Zadanie	Priorytet	Podmiot odpowiedzialny	Sposób wdrożenia	Podmioty uczestniczące	Okres realizacji	Szacunkowe koszty brutto [PLN]	w tym z budżetu państwa	Potencjalne źródło finansowania	Uwagi realizacyjne
4.	Stala aktualizacja wiedzy na temat zmian dotyczących zidentyfikowanych obszarów wodno-blotnych, w tym zwłaszcza ich zagrożeń i potrzeb ochronnych.	!!	MŚ	Poprzez wykorzystanie wyników monitoringu środowiska oraz w zależności od potrzeb poprzez zlecenie stosownych prac badawczych i ekspertyz.	GIOŚ, WIOŚ, służby ochrony przyrody, jednostki naukowo-badawcze i konsultingowe, NGO	praca ciągła	62 tys. rocznie + środki własne zaangażowanych jednostek	0	NFOŚiGW, WFOŚiGW, środki własne	Konieczne jest wypracowanie mechanizmów dostarczania decydom informacji pochodzących z monitoringu oraz wniosków i obserwacji od osób i jednostek zaangażowanych w ochronę obszarów wodno-blotnych.
5.	Cykliczne podsumowywanie wyników inwentaryzacji i waloryzacji obszarów wodno-blotnych poprzez:									
5.1	- opracowanie i okresową aktualizację czerwonej listy ekosystemów wodno-blotnych;	!!	MŚ	Poprzez zamówienie stosownego opracowania.	jednostki naukowo-badawcze i konsultingowe, NGO	2011, aktualizacje co 5 lat	250 tys.	0	NFOŚiGW	
5.2	- weryfikację krajowych i regionalnych czerwonych list gatunków, w zakresie gatunków związanych z siedliskami wodno-blotnymi;	!!	MŚ	Poprzez zamówienie stosownego opracowania.	jednostki naukowo-badawcze i konsultingowe, NGO	2007	100 tys.	0	NFOŚiGW	
5.3	- wybór priorytetowych obszarów wodno-blotnych wymagających objęcia ochroną prawną lub podjęcia działań aktywnej ochrony, w tym renaturyzacji.	!!	MŚ, wojewodowie, dyrektorzy urzędów morskich, samorządy	W ramach zadań własnych.	MŚ, urzędy wojewódzkie i morskie, samorządy, PROP, WROP, ALP, RZGW, NGO	praca ciągła	bez dodatkowych kosztów	0	środki własne	
Cel operacyjny:	Objęcie ochroną prawną najcenniejszych obszarów wodno-blotnych.									
6.	Analiza aktualnego stanu ochrony obszarów wodno-blotnych pod kątem wypełnienia przez Polskę zobowiązań międzynarodowych, w tym zwłaszcza wynikających z dyrektywy Ptasiej i Siedliskowej oraz konwencji Ramsarskiej, Berneńskiej, Helsińskiej i o różnorodności biologicznej oraz związanych z nimi decyzji i rezolucji.	!!	MŚ	Poprzez zamówienie stosownej ekspertyzy.	jednostki naukowo-badawcze i konsultingowe, NGO	2006	80 tys.	0	NFOŚiGW	Analiza powinna być wykonana pod kątem m.in.: - oceny reprezentatywności w polskiej propozycji kształtu sieci Natura 2000 typów siedlisk przyrodniczych oraz gatunków związanych z obszarami wodno-blotnymi; - wypełnienia przez Polskę "Celu 2010" przyjętego w ramach Konwencji o różnorodności biologicznej.
7.	Przygotowanie stosownych dokumentacji merytorycznych i formalnych dla wytypowanych obszarów wodno-blotnych przewidzianych do objęcia ochroną prawną.	!!	MŚ, wojewodowie, samorządy	Poprzez zamówienie stosownych dokumentacji.	jednostki naukowo-badawcze i konsultingowe, NGO	2007-2013	62 tys. rocznie	0	NFOŚiGW, WFOŚiGW,	
8.	Objęcie ochroną prawną wytypowanych obszarów wodno-blotnych.	!!!	MŚ, wojewodowie, dyrektorzy urzędów morskich, samorządy	Poprzez wydanie stosownych aktów prawnych.	MŚ, urzędy wojewódzkie i morskie, samorządy.	praca ciągła	bez dodatkowych kosztów	0	środki własne	

Lp.	Zadanie	Priorytet	Podmiot odpowiedzialny	Sposób wdrożenia	Podmioty uczestniczące	Okres realizacji	Szacunkowe koszty brutto [PLN]	w tym z budżetu państwa	Potencjalne źródło finansowania	Uwagi realizacyjne
9.	Zgłaszanie wybranych obszarów wodno-blotnych do Spisu Konwencji Ramsarskiej.	!!	MŚ	Poprzez przygotowanie stosownych dokumentacji i wysłanie ich do Sekretariatu Konwencji Ramsarskiej.	MŚ	praca ciągła	bez dodatkowych kosztów	0	środki własne	Konieczne jest uzupełnienie reprezentacji w Spisie ekosystemów wodno-blotnych typowych dla Polski. Dotyczy to przykładowo: ekosystemów morskich, bałtyckich torfowisk wysokich, lasów łęgowych, dolin wielkich rzek, dolin małych rzek pomorskich, jezior lobeliowych, mezotroficznyc jezior ramienicowych, obszarów koncentracji torfowisk kotlowych i jezierek dystroficznych.
<i>Cel operacyjny:</i>	Usprawnienie i wdrożenie instrumentów w sferze ochrony przyrody, wspierających ochronę obszarów wodno-blotnych.									
<i>Zadania:</i>										
10.	Ujęcie specyfiki obszarów wodno-blotnych w aktach prawnych dotyczących trybu i sposobu sporządzania planów ochrony oraz sposobu ochrony parków narodowych, rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych oraz obszarów Natura 2000.	!!	MŚ	Poprzez dokonanie stosownych korekt aktów prawnych.	MŚ	2006	bez dodatkowych kosztów	0	środki własne	Dotyczy to głównie rozporządzenia MŚ w sprawie sporządzania planów ochrony obszarów chronionych, a także innych materiałów pomocniczych w tym zakresie.
11.	Wypracowanie i wdrożenie efektywnego systemu zarządzania siecią Natura 2000, w tym obszarami wodno-blotnymi.	!!!	MŚ, wojewodowie, dyrektorzy urzędów morskich	Poprzez dokonanie stosownych korekt aktów prawnych i wprowadzenie zmian organizacyjnych.	MŚ, urzędy wojewódzkie i morskie, służby ochrony, przyrody, RZGW, ALP	2006 - 2007 wdrożenie, potem praca ciągła	bez dodatkowych kosztów	0	środki własne	Podział kompetencji i obowiązków określony w ustawie o ochronie przyrody z 16.04.2004 r. wymaga dopracowania. Konieczne jest także wzmocnienie kadrowe i sprzętowe służb, które będą zaangażowane w zarządzanie siecią Natura 2000.
12.	Opracowanie krajowych i regionalnych Programów Ochrony Gatunków (Species Action Plan) oraz Programów Ochrony Siedlisk (Habitat Action Plan) związanych z obszarami wodno-blotnymi.	!!	MŚ, wojewodowie, dyrektorzy urzędów morskich	Poprzez zamówienie stosownych opracowań.	jednostki naukowo-badawcze i konsultingowe, NGO	2006 - 2010	100 tys. rocznie	0	NFOŚiGW, WFOŚiGW, fundusze UE i inne źródła zagraniczne	Programy ochrony powinny być opracowywane zarówno w skali krajowej jak i regionalnej i powinny oceniać także wpływ działań ochronnych na poszczególne obszary działalności społeczno-gospodarczej. Programy powinny uwzględniać aspekt transgraniczny.
13.	Wdrażanie krajowych i regionalnych Programów Ochrony Gatunków (Species Action Plan) oraz Programów Ochrony Siedlisk (Habitat Action Plan) związanych z obszarami wodno-blotnymi.	!!	MŚ, wojewodowie, dyrektorzy urzędów morskich	Poprzez podjęcie stosownych działań w sferach: legislacyjnej, organizacyjnej, edukacyjnej, technicznej i innych.	służby ochrony przyrody, ALP, RZGW, jednostki naukowo-badawcze i konsultingowe, NGO	praca ciągła	500 tys. rocznie	0	NFOŚiGW, WFOŚiGW, EkoFundusz, fundusze UE i inne źródła zagraniczne, środki własne	
14.	Opracowanie programów renaturyzacji zdegradowanych obszarów wodno-blotnych.	!!	MŚ, wojewodowie, dyrektorzy urzędów morskich, samorządy	Poprzez zamówienie stosownych opracowań.	służby ochrony przyrody, ALP, RZGW, jednostki naukowo-badawcze i konsultingowe, NGO	2006-2010	100 tys. rocznie	0	NFOŚiGW, WFOŚiGW	

Lp.	Zadanie	Priorytet	Podmiot odpowiedzialny	Sposób wdrożenia	Podmioty uczestniczące	Okres realizacji	Szacunkowe koszty brutto [PLN]	w tym z budżetu państwa	Potencjalne źródło finansowania	Uwagi realizacyjne
15.	Wdrożenie programów renaturyzacji zdegradowanych obszarów wodno-blotnych.	!!	MŚ, wojewodowie, dyrektorzy urzędów morskich, samorządy	Poprzez zamówienie stosownych prac, głównie w sferze technicznej.	służby ochrony przyrody, ALP, RZGW, jednostki naukowo-badawcze, konsultingowe i inne wykonawcze, NGO	praca ciągła	1000 tys. rocznie	0	NFOŚiGW, WFOŚiGW, EkoFundusz, fundusze UE i inne źródła zagraniczne, środki własne	Programy powinny obejmować także obszary transgraniczne i powstawać we współpracy z odpowiednimi służbami krajów sąsiadujących.
16.	Opracowanie i upowszechnienie kodeksu dobrych praktyk kompensacji przyrodniczych odnoszących się do obszarów wodno-blotnych.	!!!	MŚ	Poprzez zamówienie stosownego opracowania i upowszechnienie jego wyników.	jednostki naukowo-badawcze i konsultingowe, NGO	2006 - 2007	150 tys.	0	NFOŚiGW	Przygotowanie opracowania w wersji drukowanej adresowanej do służb ochrony przyrody, samorządów, gospodarujących na obszarach wodno-blotnych, ODR, NGO i innych zainteresowanych jednostek oraz w wersji elektronicznej jako strona WWW MŚ i MRiRW.
17.	Zintensyfikowanie procesu tworzenia i ustanawiania planów ochrony obszarów chronionych, zawierających ekosystemy wodno-blotne.	!!!	MŚ, wojewodowie, dyrektorzy urzędów morskich	Poprzez zlecenie stosownych opracowań i wydawanie aktów prawnych.	MŚ, urzędy wojewódzkie i morskie, służby ochrony przyrody, ALP, jednostki naukowo-badawcze i konsultingowe, NGO	praca ciągła	bez dodatkowych kosztów	0	środki własne	
18.	Doskonalenie i upowszechnianie procedur uspołeczniania procesów planowania ochrony.	!!	MŚ, wojewodowie, dyrektorzy urzędów morskich, samorządy	Poprzez korekty stosownych aktów prawnych i podjęcie stosownych działań promocyjnych zachęcających do większej aktywności społecznej w tym zakresie.	MŚ, urzędy wojewódzkie i morskie, samorządy, służby ochrony przyrody, ALP, jednostki naukowo-badawcze i konsultingowe, NGO, media.	praca ciągła	bez dodatkowych kosztów	0	środki własne	
Sfera „Leśnictwo”										
<i>Cel operacyjny:</i>	Zapewnienie ochrony i zrównoważonego użytkowania obszarów wodno-blotnych w ramach prowadzonej gospodarki leśnej.									
<i>Zadania:</i>										

Lp.	Zadanie	Priorytet	Podmiot odpowiedzialny	Sposób wdrożenia	Podmioty uczestniczące	Okres realizacji	Szacunkowe koszty brutto [PLN]	w tym z budżetu państwa	Potencjalne źródło finansowania	Uwagi realizacyjne
19.	Doskonalenie i upowszechnienie zasad hodowli, urządzania i ochrony lasu w kierunku zapewnienia skuteczniejszej ochrony obszarów wodno-błotnych położonych w strefie oddziaływania ekosystemów leśnych.	!!	MŚ, DGLP	Poprzez zamówienie stosownych opracowań i wprowadzanie do praktyki.	jednostki naukowo-badawcze i konsultingowe, NGO	2006-2007	60 tys.	0	środki własne ALP	Doskonalenie powinno dotyczyć takich zagadnień jak: - zagospodarowanie przestrzeni (obszarów leśnych i nieleśnych) pod kątem zalesiania, zadrzewiania i zakrzaczania w celu poprawy bilansu wodnego oraz ograniczania procesów eutrofizacji i zanieczyszczenia wód (tworzenie barier biogeochemicznych); - ograniczanie procesów erozji, a tym samym spływu powierzchniowego w trakcie prowadzenia prac leśnych; - właściwego zalesiania siedlisk hydrogenicznych;
20.	Weryfikacja i doskonalenie krajowego programu zwiększania lesistości pod kątem szerszego uwzględnienia w nim potrzeb ochrony obszarów wodno-błotnych, w tym: - zwiększania retencji wodnej kraju; - tworzenia korytarzy ekologicznych umożliwiających migrację gatunków związanych z obszarami wodno-błotnymi; - odtwarzania lasów, zwłaszcza grądowych i olsowych, ważnych z punktu widzenia niektórych gatunków związanych z obszarami wodno-błotnymi; - ograniczania procesu eutrofizacji i zanieczyszczenia wód (tworzenie barier biogeochemicznych).	!!!	MŚ	Poprzez zamówienie stosownych opracowań i wprowadzanie do praktyki.	ALP, jednostki naukowo-badawcze i konsultingowe, NGO	2006-2008	560 tys.	100 tys.	środki budżetowe, NFOŚiGW	
21.	Wdrażanie zweryfikowanego krajowego programu zwiększania lesistości, uwzględniającego potrzeby ochrony obszarów wodno-błotnych.	!!!	MŚ, DGLP, RDLP, samorządy	Poprzez podjęcie stosownych działań w sferach: legislacyjnej, organizacyjnej, edukacyjnej, technicznej i innych.	ALP, samorządy, NGO	praca ciągła	bez dodatkowych kosztów	0	NFOŚiGW, WFOŚiGW, EkoFundusz, fundusze UE i inne źródła zagraniczne, środki własne ALP	
22.	Wypracowanie i wdrożenie mechanizmów współpracy Administracji Lasów Państwowych z samorządami i innymi jednostkami odpowiedzialnymi za kształtowanie przestrzeni (zarządy dróg, PKP, RZGW) w zakresie zalesiania, zadrzewiania i zakrzaczania gruntów w celu poprawy bilansu wodnego oraz ograniczania procesów eutrofizacji i zanieczyszczenia wód, a tym samym skuteczniejszej ochrony obszarów wodno-błotnych.	!!	MŚ, MB, DGLP	Poprzez zawarcie stosownych porozumień.	ALP, samorządy, zarządy dróg, RZGW, PKP, NGO	2006	bez dodatkowych kosztów		środki własne	Celem zadania jest większe zainteresowanie się stron, w tym ALP problemem zagospodarowania przestrzeni, w tym także poza terenami leśnymi, w sposób sprzyjający ochronie obszarów wodno-błotnych.
	Sfera „Geologia”									

Lp.	Zadanie	Priorytet	Podmiot odpowiedzialny	Sposób wdrożenia	Podmioty uczestniczące	Okres realizacji	Szacunkowe koszty brutto [PLN]	w tym z budżetu państwa	Potencjalne źródło finansowania	Uwagi realizacyjne
<i>Cel operacyjny:</i>	Zapewnienie ochrony i zrównoważonego użytkowania obszarów wodno-błotnych w ramach eksploatacji surowców geologicznych.									
<i>Zadania:</i>										
23.	Wprowadzanie rozwiązań eliminujących lub ograniczających eksploatację torfu z dotychczas nie eksploatowanych torfowisk wysokich.	!!!	MŚ	Poprzez stosowne regulacje prawne.	MŚ	2006	bez dodatkowych kosztów	0	środki własne	
24.	Opracowanie i upowszechnienie zasad przyrodniczej rekultywacji wyeksploatowanych torfowisk oraz żwirowni i piaskowni w dolinach rzecznych (kodeksu dobrych praktyk).	!!	MŚ	Poprzez zamówienie stosownego opracowania.	jednostki naukowo-badawcze i konsultingowe, NGO	2006-2007	50 tys.	0	NFOŚiGW	
	Sfera „Polityka ekologiczna”									
<i>Cel operacyjny:</i>	Zapewnienie kontroli i synchronizacji działań podejmowanych w ramach resortu środowiska oraz poza nim, mogących mieć wpływ na funkcjonowanie obszarów wodno-błotnych.									
<i>Zadania:</i>										
25.	Doskonalenie i harmonizacja przepisów prawa krajowego i międzynarodowego pod kątem zapewnienia efektywnej ochrony obszarów wodno-błotnych.	!!!	MŚ	Poprzez dokonanie krytycznego przeglądu obowiązujących aktów prawnych oraz podejmowanie aktywnych działań legislacyjnych (inicjatywa ustawodawcza) oraz bieżące monitorowanie i analizę działań legislacyjnych oraz wprowadzanie lub proponowanie stosownych zmian i uzupełnień.	MŚ	praca ciągła	bez dodatkowych kosztów	0	środki własne	Konieczne jest pilne dokonanie przeglądu barier prawnych ograniczających skuteczność ochrony obszarów wodno-błotnych oraz podjęcie stosownych inicjatyw legislacyjnych. Przykładowo nowelizacji wymagają przepisy dotyczące ochrony morskiej różnorodności biologicznej (w tym tworzenia morskich obszarów chronionych), przejmowania gruntów Skarbu Państwa, a także wykupu gruntów prywatnych na cele ochrony przyrody, procedur i zakresu decyzji administracyjnych, w tym ocen oddziaływania na środowisko, pozwoleń wodno-prawnych, itp.
26.	Opracowanie listy tematów badawczych, ważnych z punktu widzenia rozpoznania stanu i problemów ochrony obszarów wodno-błotnych, do sfinansowania ze środków przeznaczanych na naukę, w tym przez MEN.	!!!	MŚ	Poprzez opracowanie stosownej listy w konsultacji z praktykami ochrony obszarów wodno-błotnych, w tym służbami ochrony przyrody.	MŚ, służby ochrony przyrody, jednostki naukowo-badawcze	okresowo co 3 lata	bez dodatkowych kosztów	0	środki własne	

Lp.	Zadanie	Priorytet	Podmiot odpowiedzialny	Sposób wdrożenia	Podmioty uczestniczące	Okres realizacji	Szacunkowe koszty brutto [PLN]	w tym z budżetu państwa	Potencjalne źródło finansowania	Uwagi realizacyjne
27.	Monitorowanie procedur ocen oddziaływania na środowisko inwestycji mogących oddziaływać na obszary wodno-blotne.	!!!	MŚ	Poprzez okresowe monitorowanie poprawności procedur ocen oddziaływania na środowisko z punktu widzenia ich wpływu na obszary wodno-blotne i w konsekwencji ew. modyfikowanie stosownych przepisów i wytycznych prowadzenia tego rodzaju ocen.	MŚ	praca ciągła	bez dodatkowych kosztów	0	środki własne	Dokonywanie analiz rocznych raportów z wydanych decyzji administracyjne wynikających z procedur OOS (innych niż w zakresie obszarów Natura 2000) oraz okresowych, wyrywkowych analiz samych procedur OOS, pod kątem uwzględniania oddziaływań na obszary wodno-blotne. Efekty tych analiz powinny zostać wykorzystane m.in przy pracach o których mowa w zadaniu 28.
	Sfera "Instrumenty ochrony środowiska"									
<i>Cel operacyjny:</i>	Usprawnienie i wdrożenie instrumentów w sferze ochrony środowiska, wspierających ochronę obszarów wodno-błotnych.									
<i>Zadania:</i>										
28.	Opracowanie i upowszechnienie wskazań dotyczących opracowywania raportów oddziaływania na środowisko w aspekcie wpływu inwestycji na obszary wodno-blotne.	!!!	MŚ	Poprzez zamówienie stosownego opracowania.	jednostki naukowo-badawcze i konsultingowe, NGO	2006	80 tys.	0	NFOŚiGW	
	Sfera "Monitoring"									
<i>Cel operacyjny:</i>	Dostarczanie informacji na temat stanu i zmian zachodzących w obrębie obszarów wodno-błotnych, w tym w ramach podejmowanych działań ochronnych.									
<i>Zadania:</i>										
29.	Doskonalenie obserwacji i analiz zjawisk o charakterze globalnym, mogących mieć wpływ na stan obszarów wodno-blotnych, w tym przede wszystkim przyczyn i skutków zwiększania się częstotliwości susz i powodzi.	!!	MŚ	Poprzez zapewnienie adekwatnego do potrzeb poziomu finansowania pomiarowej sieci hydrologiczno-meteorologicznej.	IMGW	praca ciągła	100 tys. rocznie	50 tys. rocznie	budżet państwa, NFOŚiGW	

Lp.	Zadanie	Priorytet	Podmiot odpowiedzialny	Sposób wdrożenia	Podmioty uczestniczące	Okres realizacji	Szacunkowe koszty brutto [PLN]	w tym z budżetu państwa	Potencjalne źródło finansowania	Uwagi realizacyjne
30.	Określenie potrzeb oraz opracowanie zasad monitorowania stanu i zmian obszarów wodno-błotnych.	!!!	GIOŚ	Poprzez zamówienie stosownego opracowania.	GIOŚ, jednostki naukowo-badawcze i konsultingowe, NGO	2006 - 2007	50 tys.	0	NFOŚiGW	Zasady powinny uwzględniać zarówno potrzeby krajowe jak i wymogi międzynarodowe. Wnioski wynikające z opracowania powinny zostać wykorzystane w rozwijaniu systemu Państwowego Monitoringu Środowiska, obejmującego w szerszym stopniu problematykę zmian zachodzących w obszarach wodno-błotnych oraz ocenę skuteczności podejmowanych działań ochronnych.
31.	Opracowanie i wdrożenie koncepcji stworzenia zintegrowanego i kompleksowego systemu monitorowania środowiska, uwzględniającego zarówno potrzeby krajowe jak i wymogi międzynarodowe (np. dyrektyw Azotanowej, Siedliskowej i Ptasicj, Wspólnej Polityki Rolnej), w tym także w zakresie monitorowania obszarów wodno-błotnych.	!!!	GIOŚ	Poprzez zamówienie stosownego opracowania i szerokie konsultacje.	MŚ, GIOŚ, MRiRW, jednostki naukowo-badawcze i konsultingowe, NGO	2006-2007	154 tys.	0	NFOŚiGW	Przy tworzeniu założeń funkcjonowania Państwowego Monitoringu Środowiska, w tym systemu informatycznego, należy uwzględnić fakt prowadzenia przez różne jednostki i osoby, w tym także podległe ministrowi środowiska, obserwacji i badań o charakterze monitoringowym. Powinien zostać wypracowany mechanizm skutecznego pozyskiwania tych danych.
32.	Uwzględnienie obszarów i gatunków wodno-błotnych w realizowanych programach monitoringu środowiska.	!!!	GIOŚ	Poprzez zamówienie prowadzenia stosownych obserwacji i badań.	GIOŚ, jednostki naukowo-badawcze i konsultingowe, NGO	praca ciągła	100 tys. rocznie	0	NFOŚiGW	Konieczne jest szersze uwzględnienie w ramach systemu Państwowego Monitoringu Środowiska uwzględnienie problematyki zmian zachodzących w obszarach wodno-błotnych oraz oceny skuteczności podejmowanych działań ochronnych.
33.	Opracowanie i wdrożenie mechanizmów dostarczania decydom i innym zainteresowanym, informacji pochodzących z monitorowania środowiska, w tym obszarów wodno-błotnych, mających znaczenie w procesie zarządzania.	!!!	GIOŚ	Poprzez wdrożenie systemu udostępniania danych	GIOŚ, MŚ, służby ochrony przyrody	praca ciągła	bez dodatkowych kosztów	0	środki własne	
	Sfera "Promocja i edukacja"									
<i>Cel operacyjny:</i>	Podniesienie poziomu wiedzy społeczeństwa na temat znaczenia i problemów ochrony obszarów wodno-błotnych.									
<i>Zadania:</i>										

Lp.	Zadanie	Priorytet	Podmiot odpowiedzialny	Sposób wdrożenia	Podmioty uczestniczące	Okres realizacji	Szacunkowe koszty brutto [PLN]	w tym z budżetu państwa	Potencjalne źródło finansowania	Uwagi realizacyjne
34.	Opracowanie i wdrażanie programów informacyjno-edukacyjnych dla służb ochrony przyrody i innych decydentów, a także dla właścicieli i użytkowników obszarów wodno-blotnych, pracowników Lasów Państwowych, rolników, realizatorów robót hydrotechnicznych, rybaków i innych zainteresowanych dotyczących minimalizacji negatywnych oddziaływań na stan obszarów wodno-blotnych.	!	MŚ, wojewodowie, samorządy	Poprzez zamówienie opracowania i przeprowadzania stosownych szkoleń, akcji i kampanii.	NGO, ALP	praca ciągła	100 tys. rocznie	10 tys. rocznie	NFOŚiGW, WFOŚiGW, środki własne	Programy powinny obejmować zróżnicowane narzędzia edukacyjne (szkolenia, publikacje, kampanie medialne) ukierunkowane na różnych odbiorców. W przypadku decydentów ich celem powinno być uświadomienie możliwego wpływu podejmowanych przez nich decyzji na środowisko, w tym na obszary wodno-blotne. Celem działań promocyjnych powinno być także rozbudzenie zainteresowania społeczeństwa osobliwościami przyrody obszarów wodno-blotnych, wykształcenie u właścicieli takich obszarów poczucia dumy z tytułu ich posiadania, upowszechnienie regulacji prawnych istotnych dla ochrony obszarów wodno-blotnych, uświadomienie decydom i społecznościom lokalnym ich wartości, konieczności i możliwości ochrony, w tym uzyskania wsparcia merytorycznego i finansowego, a także korzyści wynikających z ich użytkowania (np. wykorzystywanie biomasy do celów energetycznych).
35.	Szersze uwzględnienie problematyki ochrony i zrównoważonego użytkowania obszarów wodno-blotnych w działalności ośrodków edukacji ekologicznej.	!!	MŚ	Poprzez opracowanie i rozesłanie stosownych wytycznych i materiałów informacyjnych.	MŚ, ALP, ośrodki edukacji ekologicznej, NGO	2006 - 2007	bez dodatkowych kosztów	0	środki własne	
36.	Wspieranie aktywności obywatelskiej i lokalnej dotyczącej ochrony obszarów wodno-blotnych lub ich elementów.	!	MŚ, wojewodowie, samorządy	Poprzez szersze uspołecznienie procesów podejmowania decyzji, promocję podejmowanych działań lokalnych, zapraszanie do współpracy, itp.	MŚ, urzędy wojewódzkie i morskie, samorządy, służby ochrony przyrody, NGO, media.	praca ciągła	bez dodatkowych kosztów	0	środki własne	
37.	Doskonalenie i upowszechnianie ogólnodostępnego systemu informacji o różnorodności biologicznej (CHM), w tym o obszarach wodno-blotnych.	!!	MŚ	Poprzez zamówienie opracowania koncepcji i zasad integracji baz danych.	MŚ, GIOŚ, jednostki naukowo-badawcze, służby ochrony przyrody, NGO	2006 - 2008	600 tys.	0	NFOŚiGW	Integracja systemu informacji o różnorodności biologicznej (CHM) z innymi tworzonymi bazami danych dotyczącymi obszarów wodno-blotnych (np. bazy danych torfowisk, baz danych Państwowego Monitoringu Środowiska, zasobów informacyjnych parków narodowych, jednostek naukowo-badawczych, NGO). Rozbudowa krajowych i lokalnych baz danych dotyczących obszarów wodno-blotnych.
Sfera „Instrumenty finansowe”										

Lp.	Zadanie	Priorytet	Podmiot odpowiedzialny	Sposób wdrożenia	Podmioty uczestniczące	Okres realizacji	Szacunkowe koszty brutto [PLN]	w tym z budżetu państwa	Potencjalne źródło finansowania	Uwagi realizacyjne
<i>Cel operacyjny:</i>	Usprawnienie i wdrożenie instrumentów finansowych w sferze ochrony środowiska, wspierających ochronę obszarów wodno-błotnych.									
<i>Zadania:</i>										
38.	Przeprowadzenie analizy istniejących mechanizmów finansowych w sferze ochrony środowiska w kontekście ich znaczenia dla ochrony obszarów wodno-błotnych.	!!!	MŚ	Poprzez zamówienie stosownej ekspertyzy.	jednostki konsultingowe i naukowo-badawcze, NGO	2006	50 tys.	0	NFOŚiGW	
39.	Uaktualnienie i upowszechnianie informacji na temat dostępnych źródeł finansowania działań związanych z ochroną obszarów wodno-błotnych.	!!	MŚ	Poprzez udostępnianie stosownych informacji na stronie internetowej i poprzez inne formy przekazu.	MŚ	praca ciągła	bez dodatkowych kosztów	0	środki własne	
40.	Zintensyfikowanie działań na rzecz usprawnienia i uproszczenia krajowych i zagranicznych kanałów finansowania działań z zakresu ochrony obszarów wodno-błotnych.	!!!	MŚ	Poprzez dokonanie stosownych uzgodnień i wprowadzenie stosownych zmian proceduralnych.	Komisja UE, zarządy i rady funduszy celowych	praca ciągła	bez dodatkowych kosztów	0	środki własne	Konieczne jest dokonanie weryfikacji priorytetów i kryteriów przyznawania środków przez fundusze celowe pod kątem ich zgodności z potrzebami ochrony przyrody, w tym obszarów wodno-błotnych. Przykładowo dotyczy to dużych zadań inwestycyjnych, w tym w sferze gospodarki wodnej. Konieczne jest także większe zwrócenie uwagi na ten problem w Narodowym Programie Rozwoju i sektorowych programach operacyjnych. Brakuje ścieżek finansowania przygotowania projektów (w tym dokumentacji technicznych), co w znacznym stopniu ogranicza możliwości realizacji zadań w zakresie ochrony obszarów wodno-błotnych.
41.	Opracowanie i wdrożenie mechanizmów finansowych stanowiących zachętę dla użytkowników obszarów wodno-błotnych do angażowania się w działania na rzecz ich ochrony.	!!	MŚ, MF, samorządy	Poprzez wprowadzenie stosownych regulacji.	MŚ, MF, samorządy	praca ciągła	bez dodatkowych kosztów	0	środki własne	Mechanizmy mogą obejmować np. kredyty preferencyjne.
	DZIAŁ „GOSPODARKA WODNA”									
<i>Cel operacyjny:</i>	Usprawnienie i wdrożenie instrumentów w sferze gospodarki wodnej, wspierających ochronę obszarów wodno-błotnych.									
<i>Zadania:</i>										

Lp.	Zadanie	Priorytet	Podmiot odpowiedzialny	Sposób wdrożenia	Podmioty uczestniczące	Okres realizacji	Szacunkowe koszty brutto [PLN]	w tym z budżetu państwa	Potencjalne źródło finansowania	Uwagi realizacyjne
42.	Uwzględnienie problematyki ochrony obszarów wodno-blotnych w opracowywanym, w ramach wdrażania Ramowej Dyrektywy Wodnej, harmonogramie i programie prac związanym z tworzeniem planów gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy.	!!!	MŚ	Poprzez umieszczenie stosownych zapisów	MŚ	2006	bez dodatkowych kosztów	0	środki własne	W tym uwzględnienie wsparcia i kontynuacji prac związanych z: - funkcjonowaniem obszarów chronionych, uznanych za wymagające szczególnej ochrony na podstawie art. 6 zał. IV ust. 1 pkt. (v) ; - charakterystyką wód podziemnych art. 11 zał. II pkt. 2.2, a w szczególności sporządzeniem wykazu systemów powierzchniowych pozostających w dynamicznych relacjach z częściami wód podziemnych, w tym ekosystemów lądowych i części wód powierzchniowych.
43.	Uwzględnienie problematyki ochrony obszarów wodno-blotnych w programach monitoringu wód powierzchniowych, podziemnych oraz obszarów chronionych, opracowywanych w ramach wdrażania Ramowej Dyrektywy Wodnej.	!!!	MŚ	Poprzez dokonanie stosownych uzgodnień z GIOŚ	GIOŚ, jednostki naukowo-badawcze i konsultingowe, NGO	2006	bez dodatkowych kosztów	0	środki własne	Poprzez właściwą alokację środków przewidzianych na monitoring.
44.	Uwzględnienie problematyki ochrony obszarów wodno-blotnych w opracowywanych, w ramach wdrażania Ramowej Dyrektywy Wodnej, projektach planów gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy.	!!!	MŚ	Poprzez dokonanie stosownych uzgodnień z RZGW	RZGW, jednostki naukowo-badawcze i konsultingowe, NGO	2007 - 2008	bez dodatkowych kosztów	0	środki własne	W tym uwzględnienie zagadnień transgranicznych.
45.	Nadanie wysokiej rangi działaniom na rzecz ochrony ekosystemów wodno-blotnych w programach zapobiegania zanieczyszczeniom azotem ze źródeł rolniczych.	!!!	MŚ	Poprzez dokonanie stosownych uzgodnień z MRiRW i RZGW	MRiRW, RZGW, jednostki naukowo-badawcze i konsultingowe, NGO	2006	bez dodatkowych kosztów	0	środki własne	
46.	Wypracowanie i upowszechnienie "kodeksu dobrej praktyki" dotyczącego regulacji i konserwacji cieków, ochrony przeciwpowodziowej, melioracji, malej retencji.	!!	MŚ	Poprzez zamówienie stosownych opracowań i ich rozpowszechnienie.	jednostki naukowo-badawcze i konsultingowe, NGO	2007 - 2008	80 tys.	0	NFOŚiGW	
47.	Uwzględnienie potrzeb ochrony obszarów wodno-blotnych w programach zabezpieczenia przeciwpowodziowego.	!!!	MŚ	Poprzez dokonanie stosownych uzgodnień z RZGW i WZMiUW	RZGW, WZMiUW	praca ciągła	bez dodatkowych kosztów	0	środki własne	Należy rozważyć możliwość wykorzystywania obszarów wodno-blotnych jako naturalnych zbiorników retencyjnych.
48.	Wypracowanie skutecznych i sprawnych procedur stosowania Art. 118 ustawy o ochronie przyrody, dotyczącego obowiązku uzyskiwania decyzji wojewody, ustalającej warunki prowadzenia robót w granicach cennych obszarów wodno-blotnych.	!!!	MŚ	Poprzez zamówienie stosownej ekspertyzy i wprowadzenie stosownych zmian legislacyjnych.	urzędy wojewódzkie i morskie, RZGW	2006 - 2007	90 tys.	0	NFOŚiGW	Konieczne jest jednoznaczne określenie, jakich obszarów dotyczy obowiązek uzyskiwania decyzji wojewody, zgodnie z art. 118.

Lp.	Zadanie	Priorytet	Podmiot odpowiedzialny	Sposób wdrożenia	Podmioty uczestniczące	Okres realizacji	Szacunkowe koszty brutto [PLN]	w tym z budżetu państwa	Potencjalne źródło finansowania	Uwagi realizacyjne
49.	Synchronizacja działań podejmowanych przez odpowiednie służby w ramach działu "gospodarka wodna", ukierunkowanych na ochronę obszarów wodno-błotnych.	!!	MŚ	Poprzez wypracowanie i wdrożenie stosownych procedur wewnątrz resortu, ułatwiających obieg informacji i podejmowanie decyzji.	MŚ	praca ciągła	bez dodatkowych kosztów	0	środki własne	
50.	Zintensyfikowanie działań na rzecz pełnego wdrożenia Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych, mającego istotne znaczenie dla ochrony wód, w tym także dla ochrony obszarów wodno-błotnych.	!!!	MŚ, samorządy	Poprzez nadanie odpowiedniego priorytetu działaniom ujętym w Krajowym Programie, przez fundusze nadzorowane przez MŚ lub samorządy.	samorządy, NFOŚiGW, WFOŚiGW, fundusze celowe	praca ciągła	bez dodatkowych kosztów	0	środki własne	
51.	Zintensyfikowanie działań na rzecz wdrożenia programów małej retencji oraz przeciwdziałania przesuszaniu gruntów, ważnych z punktu widzenia ochrony obszarów wodno-błotnych.	!!!	MŚ, samorządy	Poprzez nadanie odpowiedniego priorytetu działaniom ujętym w programach małej retencji, przez fundusze nadzorowane przez MŚ lub samorządy.	samorządy, ALP, NFOŚiGW, WFOŚiGW, fundusze celowe, RZGW, WZMiUW	praca ciągła	bez dodatkowych kosztów	0	środki własne	
DZIAŁY „ROLNICTWO”, "ROZWÓJ WSI", "RYNKI ROLNE"										
<i>Cel operacyjny:</i>	Usprawnienie i wdrożenie instrumentów w sferze rolnictwa, wspierających ochronę obszarów wodno-błotnych.									
<i>Zadania:</i>										
52.	Uwzględnienie potrzeb ochrony obszarów wodno-błotnych w sektorowych strategiach i programach rozwoju, w tym zwłaszcza dotyczących rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich i rybołówstwa.	!!!	MRiRW	Poprzez dokonanie stosownych przeglądów i weryfikacji	MRiRW, MŚ	praca ciągła	bez dodatkowych kosztów	0	środki własne	Dotyczy nie tylko bezpośredniego wsparcia dla obszarów wodno-błotnych, ale także wsparcia dla działań w zlewniach - np. ograniczenia wpływu zanieczyszczeń.
53.	Uwzględnienie potrzeb ochrony obszarów wodno-błotnych w Krajowym Programie Rolnośrodowiskowym	!!!	MRiRW	Poprzez dokonanie stosownych przeglądów i weryfikacji	MRiRW, MŚ	praca ciągła	bez dodatkowych kosztów	0	środki własne	

Lp.	Zadanie	Priorytet	Podmiot odpowiedzialny	Sposób wdrożenia	Podmioty uczestniczące	Okres realizacji	Szacunkowe koszty brutto [PLN]	w tym z budżetu państwa	Potencjalne źródło finansowania	Uwagi realizacyjne
54.	Rozszerzenie Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich o mechanizmy wsparcia dla pro-przyrodniczych form gospodarki rybackiej, zarówno w akwenach naturalnych, jak i na stawach rybnych.	!!!	MRiRW	Poprzez dokonanie stosownych przeglądów i weryfikacji	MRiRW, MŚ	praca ciągła	bez dodatkowych kosztów	0	środki własne	
55.	Rozszerzenie i upowszechnienie instrumentów ochrony i zrównoważonego użytkowania obszarów wodno-blotnych położonych w granicach stref priorytetowych, wyznaczanych w ramach Krajowego Programu Rolnośrodowiskowego.	!!!	MRiRW	Poprzez dokonanie stosownych przeglądów i weryfikacji	MRiRW, MŚ	praca ciągła	bez dodatkowych kosztów	0	środki własne	ze szczególnym uwzględnieniem instrumentów UE, m.in. takich jak wsparcie dla gospodarki rolnej na obszarach ze specyficznymi utrudnieniami, instrumenty wsparcia rybołówstwa, wspieranie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych.
56.	Synchronizacja działań na rzecz ochrony łąk bagiennych i podmokłych, przewidywanych w Krajowym Programie Rolnośrodowiskowym z planami ochrony obszarów wodno-blotnych, opracowywanymi w MŚ (m.in. NATURA 2000, a także plany ochrony parków narodowych, krajobrazowych i rezerwatów).	!!!	MRiRW	Poprzez wypracowanie i wdrożenie stosownych procedur międzyresortowych, ułatwiających obieg informacji i podejmowanie decyzji.	MRiRW, MŚ	praca ciągła	bez dodatkowych kosztów	0	środki własne	
57.	Synchronizacja działań w ramach Krajowego Programu Zwiększania Lesistości, Programu Zalesień Gruntów Rolnych i Krajowego Programu Rolnośrodowiskowego.	!!	MRiRW	Poprzez wypracowanie i wdrożenie stosownych procedur międzyresortowych, ułatwiających obieg informacji i podejmowanie decyzji.	MRiRW, MŚ, ALP, samorzady	praca ciągła	bez dodatkowych kosztów	0	środki własne	
58.	Uwzględnienie potrzeb ochrony obszarów wodno-blotnych w systemie gospodarowania nieruchomościami Skarbu Państwa, w tym zwłaszcza jeziorami oraz nadanie priorytetu przejmowania ich na cele ochrony przyrody.	!!	MRiRW	Poprzez dokonywanie stosownych uzgodnień między zainteresowanymi stronami.	ANR, MŚ, wojewodowie, ALP, NGO	praca ciągła	bez dodatkowych kosztów	0	środki własne	
59.	Wzmacnianie działań na forum Unii Europejskiej na rzecz ujęcia potrzeb ochrony polskich obszarów wodno-blotnych w instrumentach Wspólnej Polityki Rolnej oraz instrumentach dotyczących rybołówstwa morskiego.	!!	MRiRW	Poprzez prowadzenie stosownego lobbingu.	MRiRW, MŚ, MSZ, UKIE, eurodeputowani, NGO	praca ciągła	bez dodatkowych kosztów	0	środki własne	
Cel operacyjny:	Podniesienie poziomu wiedzy rolników i rybaków na temat znaczenia i problemów ochrony obszarów wodno-blotnych.									
Zadania:										

Lp.	Zadanie	Priorytet	Podmiot odpowiedzialny	Sposób wdrożenia	Podmioty uczestniczące	Okres realizacji	Szacunkowe koszty brutto [PLN]	w tym z budżetu państwa	Potencjalne źródło finansowania	Uwagi realizacyjne
60.	Wzmocnienie systemu doradztwa rolnośrodowiskowego adresowanego do rolników i rybaków, w zakresie problematyki ochrony i zrównoważonego użytkowania obszarów wodno-błotnych.	!!	MRiRW	Poprzez stosowne rozszerzenie programów działania ODR.	ODR	praca ciągła	bez dodatkowych kosztów	0	środki własne	
61.	Upowszechnianie zasad ochrony i zrównoważonego użytkowania obszarów wodno-błotnych zawartych w "kodeksie dobrych praktyk rybackich".	!!	MRiRW	Poprzez rozpowszechnienie stosownych opracowań.	ODR, NGO, organizacje i związki branżowe	praca ciągła	bez dodatkowych kosztów	0	środki własne	
<i>Cel operacyjny:</i>	Rozwój możliwości gospodarczego, zrównoważonego użytkowania obszarów wodno-błotnych.									
<i>Zadania:</i>										
62.	Wzmocnienie działań promujących rozwój rynku produktów lokalnych związanych z obszarami wodno-błotnymi.	!!	MRiRW	Poprzez podjęcie stosownych działań promocyjnych.	ODR, NGO, organizacje i związki branżowe, samorządy	praca ciągła	bez dodatkowych kosztów	0	środki własne	
	DZIAŁ „GOSPODARKA MORSKA”									
<i>Cel operacyjny:</i>	Zapewnienie ochrony i zrównoważonego użytkowania obszarów wodno-błotnych w ramach prowadzonej gospodarki morskiej.									
<i>Zadania:</i>										
63.	Nadanie wysokiej rangi problematyce ochrony obszarów wodno-błotnych w Programie ochrony brzegów morskich oraz innych programach dotyczących morza Bałtyckiego.	!!	MGM	Poprzez dokonanie stosownych przeglądów i weryfikacji.	MŚ, urzędy morskie i wojewódzkie, samorządy, służby ochrony przyrody	praca ciągła	bez dodatkowych kosztów	0	środki własne	
64.	Wypracowanie i upowszechnienie "kodeksu dobrej praktyki" w zakresie ochrony brzegu morskiego, uwzględniającej zagadnienia ochrony obszarów wodno-błotnych.	!!	MGM	Poprzez zamówienie stosownego opracowania i jego upowszechnienie.	MŚ, jednostki naukowo-badawcze i konsultingowe, NGO	2006 - 2007	80 tys.	0	NFOŚiGW	
	DZIAŁY „BUDOWNICTWO, GOSPODARKA PRZESTRZENNA I MIESZKANIOWA”									
<i>Cel operacyjny:</i>	Zapewnienie ochrony i zrównoważonego użytkowania obszarów wodno-błotnych w ramach prowadzonej gospodarki przestrzennej.									
<i>Zadania:</i>										

Lp.	Zadanie	Priorytet	Podmiot odpowiedzialny	Sposób wdrożenia	Podmioty uczestniczące	Okres realizacji	Szacunkowe koszty brutto [PLN]	w tym z budżetu państwa	Potencjalne źródło finansowania	Uwagi realizacyjne
65.	Opracowanie i upowszechnienie wytycznych dotyczących uwzględniania ochrony i zrównoważonego użytkowania obszarów wodno-blotnych w planowaniu przestrzennym na wszystkich poziomach zarządzania przestrzenią.	!!	MB	Poprzez zamówienie stosownego opracowania i jego upowszechnienie.	MŚ	2006 - 2007	62 tys.	0	NFOŚiGW	
66.	Wzmocnienie i upowszechnienie instrumentów prawnych stosowanych przy planowaniu zagospodarowania przestrzennego, w tym w zakresie zalesień, mających m.in. na celu ochronę i zrównoważone użytkowanie obszarów wodno-blotnych.	!!	MB	Poprzez wprowadzenie stosownych regulacji.	MŚ, ALP	2006 -2008	bez dodatkowych kosztów	0	środki własne	Przykładowo nie dopuszczenie do zalesienia siedlisk dolinowych, w których las nie jest naturalnym ogniwem sukcesyjnym. dotyczy to w pierwszym rzędzie torfowisk, w których stratygrafia złoże nie wskazuje na sukcesję w kierunku zbiorowiska leśnego.
DZIAŁ „TRANSPORT”										
<i>Cel operacyjny:</i>	Zapewnienie ochrony i zrównoważonego użytkowania obszarów wodno-blotnych w ramach gospodarki transportowej.									
<i>Zadania:</i>										
67.	Udoskonalenie i wdrażanie wytycznych w zakresie ochrony obszarów wodno-blotnych i gatunków z nimi związanych, w projektowaniu, budowie i eksploatacji transportowych inwestycji liniowych.	!!	MT	Poprzez zamówienie stosownego opracowania i jego upowszechnienie.	MŚ, GDDKiA, PKP, jednostki naukowo-badawcze i konsultingowe, NGO	2006 - 2007	62 tys.	0	NFOŚiGW	Dotyczy wszystkich etapów realizacji inwestycji. W szczególności doskonalenia wymagają rozwiązania techniczne przejść dla płazów.
68.	Wzmocnienie i upowszechnienie instrumentów prawnych stosowanych przy planowaniu rozwoju liniowej infrastruktury transportowej mających m.in. na celu zapewnienie przejść dla migrujących gatunków związanych z obszarami wodno-blotnymi.	!!	MT	Poprzez wprowadzenie stosownych regulacji.	MŚ, GDDKiA, PKP	2006 -2008	bez dodatkowych kosztów	0	środki własne	
69.	Wyznaczenie odcinków dróg bezpośredniego i znaczącego zagrożenia dla okresowo migrujących gatunków związanych z obszarami wodno-blotnymi i ustanowienie na nich stosownych ograniczeń ruchu pojazdów.	!!	MT	Poprzez zamówienie stosownych opracowań dotyczących istniejących dróg oraz wprowadzenie obowiązku uwzględnienia tego problemu przy planowaniu nowej infrastruktury transportowej.	zarządy dróg, jednostki naukowo-badawcze i konsultingowe, NGO	2006 - 2008	184 tys.	0	NFOŚiGW, WFOŚiGW	

Lp.	Zadanie	Priorytet	Podmiot odpowiedzialny	Sposób wdrożenia	Podmioty uczestniczące	Okres realizacji	Szacunkowe koszty brutto [PLN]	w tym z budżetu państwa	Potencjalne źródło finansowania	Uwagi realizacyjne
70.	Uwzględnianie potrzeb ochrony obszarów wodno-blotnych w planowaniu rozwoju transportu rzeczno- i morskiego.	!!!	MGM, MT	Poprzez dokonanie stosownych przeglądów i weryfikacji, prowadzenie konsultacji, zamawianie ekspertyz, itp.	MG, MŚ	praca ciągła	bez dodatkowych kosztów	0	środki własne	
DZIAŁ „TURYSTYKA”										
<i>Cel operacyjny:</i>	Zapewnienie ochrony obszarów wodno-blotnych w ramach ich zrównoważonego użytkowania turystycznego i rekreacyjnego.									
<i>Zadania:</i>										
71.	Wypracowanie i upowszechnienie dobrych praktyk w zakresie turystycznego udostępnienia obszarów wodno-blotnych i łączenia turystyki z poznawaniem przyrody.	!	MG	Poprzez zamówienie stosownego opracowania i jego upowszechnienie.	MŚ, jednostki naukowo-badawcze i konsultingowe, NGO	2006 - 2007	50 tys.	0	NFOŚiGW	
72.	Wzmocnienie działań promujących rozwój eko- i agroturystyki korzystającej z walorów obszarów wodno-blotnych.	!	MRiRW, POT, samorządy	Poprzez podjęcie stosownych działań promocyjnych	MG, MRR, MŚ, samorządy, NGO	praca ciągła	w zależności od możliwości finansowych zaangażowanych stron	?	NFOŚiGW, WFOŚiGW, fundusze UE i inne źródła zagraniczne	
DZIAŁ „NAUKA”										
<i>Cel operacyjny:</i>	Tworzenie naukowych podstaw ochrony i zrównoważonego użytkowania obszarów wodno-blotnych.									
<i>Zadania:</i>										
73.	Pogłębienie rozpoznania biologii i ekologii "gatunków zwornikowych" ("gatunków kluczowych") dla ekosystemów wodno-blotnych.	!!	MNiSW	Poprzez uruchomienie stosownego finansowania projektów zgłaszanych przez zainteresowane jednostki naukowo-badawcze.	jednostki naukowo-badawcze	2006-2013	492 tys.	492 tys.	MNiSW	Zz środków przeznaczonych na badania podstawowe i stosowane.
74.	Badanie długofalowych skutków i skuteczności zabiegów renaturyzacyjnych, szczególnie procesów przekształcania się roślinności oraz zjawisk biochemicznych związanych z wtórnym zabagnieniem.	!!	MNiSW	Poprzez uruchomienie stosownego finansowania projektów zgłaszanych przez zainteresowane jednostki naukowo-badawcze.	jednostki naukowo-badawcze	2006-2013	246 tys.	246 tys.	MNiSW	Zz środków przeznaczonych na badania podstawowe i stosowane.

Lp.	Zadanie	Priorytet	Podmiot odpowiedzialny	Sposób wdrożenia	Podmioty uczestniczące	Okres realizacji	Szacunkowe koszty brutto [PLN]	w tym z budżetu państwa	Potencjalne źródło finansowania	Uwagi realizacyjne
75.	Badanie zjawisk o charakterze globalnym, mogących mieć wpływ na stan obszarów wodno-blotnych, w tym przede wszystkim przyczyn i skutków zwiększania się częstotliwości susz i powodzi.	!!	MNiSW	Poprzez uruchomienie stosownego finansowania projektów zgłaszanych przez zainteresowane jednostki naukowo-badawcze.	jednostki naukowo-badawcze	2006-2013	616 tys.	616 tys.	MNiSW	Ze środków przeznaczanych na badania podstawowe i stosowane.
76.	Opracowanie metodyki uwzględniania w bilansach wodnych zlewni potrzeb ochrony ekosystemów wodno-blotnych, w tym zwłaszcza dolinowych.	!!	MNiSW	Poprzez uruchomienie stosownego finansowania projektów zgłaszanych przez zainteresowane jednostki naukowo-badawcze.	jednostki naukowo-badawcze, przedsiębiorstwa hydrogeologiczne	2006-2008	184 tys.	184 tys.	MNiSW	Ze środków przeznaczanych na badania podstawowe i stosowane.
77.	Doskonalenie metodyki sporządzania planów ochrony obszarów chronionych, o których specyfice decydują obszary wodno-blotne.	!!	MNiSW	Poprzez uruchomienie stosownego finansowania projektów zgłaszanych przez zainteresowane jednostki naukowo-badawcze.	jednostki naukowo-badawcze	2006-2007	62 tys.	62 tys.	MNiSW	Ze środków przeznaczanych na badania podstawowe i stosowane.
78.	Doskonalenie metod gospodarowania rolniczego w warunkach wysokiego uwodnienia siedlisk łąkowych.	!!	MNiSW	Poprzez uruchomienie stosownego finansowania projektów zgłaszanych przez zainteresowane jednostki naukowo-badawcze.	jednostki naukowo-badawcze	2006-2009	124 tys.	124 tys.	MNiSW	Ze środków przeznaczanych na badania podstawowe i stosowane.
79.	Doskonalenie metod czynnej ochrony obszarów wodno-blotnych, w tym przeciwdziałania odpływowi wód z obszarów zmeliorowanych.	!!	MNiSW	Poprzez uruchomienie stosownego finansowania projektów zgłaszanych przez zainteresowane jednostki naukowo-badawcze.	jednostki naukowo-badawcze	2006-2010	308 tys.	308 tys.	MNiSW	Ze środków przeznaczanych na badania podstawowe i stosowane.
	DZIAŁY „OŚWIATA I WYCHOWANIE” I "SZKOLNICTWO WYŻSZE"									

Lp.	Zadanie	Priorytet	Podmiot odpowiedzialny	Sposób wdrożenia	Podmioty uczestniczące	Okres realizacji	Szacunkowe koszty brutto [PLN]	w tym z budżetu państwa	Potencjalne źródło finansowania	Uwagi realizacyjne
<i>Cel operacyjny:</i>	Podniesienie poziomu wiedzy społeczeństwa na temat znaczenia i problemów ochrony obszarów wodno-błotnych.									
<i>Zadania:</i>										
80.	Dokonanie analizy i weryfikacji obowiązujących podstaw programowych dla szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ponad gimnazjalnych pod kątem szerszego potraktowania ochrony i zrównoważonego użytkowania obszarów wodno-błotnych, z uwzględnieniem zmiany podejścia z podmiotowego na problemowe.	!!	MEN, MNiSW	Poprzez dokonanie stosownych przeglądów i weryfikacji.	MEN, MNiSW, MŚ	praca ciągła	bez dodatkowych kosztów	0	środki własne	
81.	Weryfikacja standardów nauczania dla kierunków studiów, ze szczególnym uwzględnieniem grupy kierunków przyrodniczych, leśnych, rolniczych i technicznych w celu uwzględnienia w nich problematyki ochrony i zrównoważonego użytkowania obszarów wodno-błotnych.	!!	MNiSW	Poprzez dokonanie stosownych przeglądów i weryfikacji.	MNiSW, MŚ	praca ciągła	bez dodatkowych kosztów	0	środki własne	
	"DZIAŁ OBRONA NARODOWA"									
<i>Cel operacyjny:</i>	Zapewnienie ochrony i zrównoważonego użytkowania obszarów wodno-błotnych w ramach prowadzenia działań z zakresu obrony narodowej.									
<i>Zadania:</i>										
82.	Przeprowadzenie inwentaryzacji i waloryzacji obszarów wodno-błotnych znajdujących się na terenach zarządzanych przez Siły Zbrojne oraz identyfikacja zagrożeń wynikających z tego rodzaju ich użytkowania.	!!	MON	Poprzez zamówienie stosownych opracowań.	jednostki naukowo-badawcze i konsultingowe, NGO	2007 - 2010	615 tys.	300 tys.	środki budżetowe MON, NFOŚiGW	
83.	Opracowanie i wdrożenie zasad ochrony obszarów wodno-błotnych na terenach zarządzanych przez Siły Zbrojne.	!!	MON	Poprzez zamówienie stosownego opracowania	jednostki naukowo-badawcze i konsultingowe, NGO	2006 -2007	50 tys.	50 tys.	środki budżetowe MON	
	"DZIAŁ "ROZWÓJ REGIONALNY"									
<i>Cel operacyjny:</i>	Zapewnienie ochrony i zrównoważonego użytkowania obszarów wodno-błotnych w ramach planowania rozwoju gospodarczego i regionalnego.									
<i>Zadania:</i>										
84.	Uwzględnianie potrzeb ochrony obszarów wodno-błotnych w planowaniu gospodarczym, w tym zwłaszcza w strategiach i programach rozwoju.	!!!	MRR	Poprzez dokonanie stosownych przeglądów i weryfikacji.	MG, MŚ	praca ciągła	bez dodatkowych kosztów	0	środki własne	

Lp.	Zadanie	Priorytet	Podmiot odpowiedzialny	Sposób wdrożenia	Podmioty uczestniczące	Okres realizacji	Szacunkowe koszty brutto [PLN]	w tym z budżetu państwa	Potencjalne źródło finansowania	Uwagi realizacyjne
85.	Uproszczenie i upowszechnienie procedur w uzyskaniu zagranicznych środków finansowych, przeznaczonych m.in. na ochronę i zrównoważone użytkowanie obszarów wodno-blotnych.	!!!	MRR	Poprzez dokonanie stosownych przeglądów i weryfikacji.	MŚ	praca ciągła	bez dodatkowych kosztów	0	środki własne	
86.	Uwzględnianie potrzeb ochrony obszarów wodno-blotnych w planowaniu rozwoju regionalnego, w tym Zintegrowanych Programach Rozwoju Regionalnego.	!!!	MRR	Poprzez dokonanie stosownych przeglądów i weryfikacji.	MRR, MŚ, samorządy	praca ciągła	bez dodatkowych kosztów	0	środki własne	
	INNE									
<i>Cel operacyjny:</i>	Zapewnienie bieżącej weryfikacji i aktualizacji Programu działań ochrony obszarów wodno-blotnych w Polsce.									
<i>Zadania:</i>										
87.	Organizowanie okresowych ocen stopnia realizacji Programu działań ochrony obszarów wodno-blotnych w Polsce.	!!	MŚ	Poprzez zamówienie stosownego opracowania oraz przeprowadzenie konferencji podsumowującej.	wszystkie podmioty odpowiedzialne	co 2 lata	80 tys.	0	NFOŚiGW	Przeglądy dokonywane w roku poprzedzającym złożenie krajowego raportu z wdrażania Konwencji Ramsarskiej.
88.	Opracowanie Planu działań na kolejny okres programowania 2014-2020.	!!!	MŚ	Poprzez zamówienie stosownego opracowania	Jednostki naukowo-badawcze i konsultingowe, NGO	2012	70 tys.	0	NFOŚiGW	Konieczne będzie także dokonanie aktualizacji Strategii ochrony obszarów wodno-blotnych w Polsce.

Komentarz do Planu działań

Plan działań, obejmujący łącznie 88 zadań, stanowi rozwinięcie 9 celów strategicznych oraz 82 celów operacyjnych zapisanych w "Strategii ochrony obszarów wodno-blotnych". Plan obejmuje horyzont czasowy 2006 – 2013, czyli okres zgodny z krajową perspektywą programowania (ostatni rok z okresu 2004 – 2006 oraz okres 2007-2013). Dla każdego z zadań określono: jego priorytet, jednostki odpowiedzialne za realizację, sposób wdrożenia, jednostki uczestniczące, okres realizacji, szacunkowe koszty, w tym z budżetu państwa oraz potencjalne źródła finansowania.

Priorytet zadania określono w skali 3 stopniowej: !!! - zadania obligatoryjne do wykonania; !! - zadania zalecane do wykonania; ! - zadania postulowane do wykonania (czyli zadania, których realizacja w większości uzależniona jest od możliwości finansowych, organizacyjnych lub merytorycznych).

Przy szacowaniu kosztów realizacji oceniano przewidywaną czasochłonność i materiałochłonność wykonania danego zadania (przykładowo dla prac o charakterze eksperckim przyjęto stawkę 40 zł brutto za roboczogodzinę). W przypadku zadań, które nie wynikają bezpośrednio z zapisów Strategii (np. wdrażanie Krajowego programu oczyszczania ścieków komunalnych, wdrażanie systemu zarządzania siecią Natura 2000) i w stosunku do których dopisanie potrzeby uwzględnienia ochrony obszarów wodno-blotnych nie powinno spowodować zwiększenia nakładów przyjęto formułę zapisu „bez dodatkowych kosztów”. Kalkulacji nie podano jedynie w przypadku: zadania 72 "Wzmocnienie działań promujących rozwój eko- i agroturystyki korzystającej z walorów obszarów wodno-blotnych", w którym zakres działań promocyjnych zależy od możliwości finansowych zaangażowanych stron.

Podane w Planie działań informacje dotyczące realizacji zadań należy traktować jako orientacyjne i kierunkowe, jako że wykonanie każdego z nich wymagać będzie opracowania szczegółowego planu operacyjnego. Obowiązek ten będzie spoczywać na resortach lub innych organach administracji państwowej odpowiedzialnych za poszczególne sfery.

Szacunkowy łączny koszt planowanych działań w latach 2006-2013 wynosi 23 727 tys. PLN brutto, w tym środki pochodzące bezpośrednio z budżetu państwa 3 276 tys. PLN. Szacunek kosztów z rozbiem na poszczególne lata przedstawia poniższa tabela.

Koszty planowanych działań w latach 2006-2013 w PLN:

<i>Lp.</i>	Zadanie	Priorytet	Podmiot odpowiedzialny	Sposób wdrożenia	Podmioty uczestniczące	Okres realizacji	Szacunkowe koszty brutto [PLN]	w tym z budżetu państwa	Potencjalne źródło finansowania	Uwagi realizacyjne
		Rok	Kwota w PLN brutto (z podatkiem VAT)	w tym z budżetu państwa						
		2006	3 695 516	625 843						
		2007	4 074 156	625 843						
		2008	3 394 756	570 043						
		2009	2 925 490	475 410						
		2010	2 660 850	290 770						
		2011	2 522 130	229 250						
		2012	2 262 130	229 250						
		2013	2 192 130	229 250						
		Razem	23 727 158	3 275 659						

Indeks skrótów:

ALP – Administracja Lasów Państwowych

DGLP – Dyrekcja Generalna Lasów Państwowych / Dyrektor Generalny Lasów Państwowych

GIOŚ - Główny Inspektorat Ochrony Środowiska / Główny Inspektor Ochrony Środowiska

MB – Ministerstwo Budownictwa (dział: „budownictwo, gospodarka przestrzenna i mieszkaniowa”)[1]

MEN – Ministerstwo Edukacji Narodowej (dział: „oświata i wychowanie”)

MF – Ministerstwo Finansów (działy: „budżet”, „finanse publiczne” i „instytucje finansowe”)

MG – Ministerstwo Gospodarki (dział: „gospodarka”)

MGM – Ministerstwo Gospodarki Morskiej (dział: „gospodarka morską”)

MNiSW – Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego (działy: „nauka” i „szkolnictwo wyższe”)

MON – Ministerstwo Obrony Narodowej (dział: „obrona narodowa”)

MRiRW – Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi (działy: „rolnictwo”, „rozwój wsi” i „rynki rolne”)

Lp.	Zadanie	Priorytet	Podmiot odpowiedzialny	Sposób wdrożenia	Podmioty uczestniczące	Okres realizacji	Szacunkowe koszty brutto [PLN]	w tym z budżetu państwa	Potencjalne źródło finansowania	Uwagi realizacyjne
-----	---------	-----------	------------------------	------------------	------------------------	------------------	--------------------------------	-------------------------	---------------------------------	--------------------

MRR – Ministerstwo Rozwoju Regionalnego (dział: „rozwój regionalny”)

MSZ – Ministerstwo Spraw Zagranicznych (dział: „sprawy zagraniczne”)

MŚ – Ministerstwo Środowiska (działy: „środowisko” i „gospodarka wodna”)

MT – Ministerstwo Transportu (dział: „transport”)

NFOŚiGW – Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

NGO – proekologiczne organizacje pozarządowe

ODR – Ośrodki Doradztwa Rolniczego

PKP – Polskie Koleje Państwowe

POT – Polska Organizacja Turystyczna

PROP – Państwowa Rada Ochrony Przyrody

RDLP – Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych

RZGW – Regionalne Zarządy Gospodarki Wodnej

UE – Unia Europejska

UKIE – Urząd Komitetu Integracji Europejskiej

WFOŚiGW – Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

WIOŚ – Wojewódzkie Inspektoraty Ochrony Środowiska

WROP – Wojewódzka Rada Ochrony Przyrody

WZMiUW – Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych

[1] W związku ze zdarzającymi się zmianami nazw ministerstw, w nawiasach przywołano klasyfikację działów administracji rządowej zgodnie z ustawą z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej (Dz. U. Nr 141, poz. 943, ze zm.).